

KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

18. APRÍLA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Zdá sa, že každá generácia vychádza zápasom o to, čo je živý a čo mŕtvy skutok. Zažila snahu mŕtve skutky vydávať za živé. V dejinách Slovákov to neboli zriedkavé skúsenosti. Mnohé generácie pred nami zažili pohon na ľudí živých skutkov. V devätnástom storočí to bolo napríklad presadzovanie slovenského národa ako kultúrneho a politického faktu. Za totality zápas so silami, ktoré sa pokúšali zničiť kresťanstvo. Trpela aj občianska sloboda. Ústav pamäti národa by mal evidovať tieto zápasy generácií. Nezastupiteľnú úlohu tu zohrávalo kresťanstvo, kňazi osobitne. Hlásali živé skutky Evanjelia aj v čase, kedy politická moc šírila mŕtve skutky. Mnohi na to doplatili slobodou a živo-

Živé skutky

STANISLAV HVOZDÍK

tom. Ústav pamäti národa by nemal mať v tomto smere amnéziu. Mal by evidovať tieto nasadenia sa generácií.

Najhoršie roky totality toto prekrúcanie priam inštitucionalizovali. Následok? Množstvo nevinných obetí. A obeť, to je dôkaz útoku na živý skutok.

Zdá sa, že aj dnes nepominulo riziko straty schopnosti rozlišovať živý skutok od mŕtveho. Ba priam pripisovať mŕtve skutky ľuďom, ktorí usilujú o živé skutky. Pacifikujú sa priamym napádaním, spochybňovaním - ba aj manipuláciou konzumným spôsobom života. Niežeby boli ľudia iba živých skutkov alebo iba mŕtvych skutkov. Ale sú ľudia, ktorí usilujú o to, aby chránili a rozvíjali v sebe živé skutky, a sú ľudia, ktorí sa pokúšajú za materiálne výhody o opak.

Veľkonočné obdobie vychádza v ústrety spirituálnemu motívu človeka mať viacej života a môcť sa cez vykúpenie zbaviť mŕtvych skutkov. Prečistiť tak prirodzený motív na zmysel života.

V apokalypse sa píše, že všade tam, kde bude mŕtvola, zhromaždia sa supy. Tento text možno čítať aj tak, že všade tam, kde budú mŕtve skutky, zhromaždia sa supy. Ale najskôr sa objavuje veľké úsilie o výcvik supov na ľudí živých skutkov. Komunizmus a predtým fašizmus boli v tomto priam veľkokochovy. Zdá sa, že sa aj samým krotiteľom vymkli z rúk..

Človek ako jednotlivec, ale aj národ prežíva traumy, ktoré potrebuje odreagovať. Trauma, to je konfrontácia ľudskej potencionality žiť živé skutky s prostredím plným mŕtvych skutkov, ako bolo obdobie päťdesiatych rokov komunizmu a obdobia snahy o jeho upevnenie proti silám usilujúcim o zmenu. Alebo obdobie, kedy politici

Sníмка: Cyril Čepišák

Západu pripustili fašizmus. Myslím si, že to boli politici, ktorí nevádzali zápas v osobnom živote o živé skutky.

Zdá sa, že je tu ktosi, kto znova vypustil supov na ľudí živých skutkov. Lebo živé skutky znamenajú zápas, ktorého ovocím je pokoj, kým mŕtve skutky sú načas doprevádzané pohodlím, ktoré sa zamieňa za pokoj.

Možno by bolo treba napísať reportáže o ľuďoch, ktorí boli napadnutí supmi. Možno by to bola po čase príležitosť pre autoreportáž. Ešte stále je tu úsilie mariť živé skutky. Na programe je zase Cirkev. Chcel by som vyjadriť úctu a uznanie všetkým ľuďom, ktorí vo všetkých ťažkých časoch, aj tých dnešných transformačných, usilovali napriek všetkému o živé skutky. Transformácia by mala znamenať obnovu potencionality. Obnovovať sa dá skôr v podmienkach kresťanstva, ktoré má liek na mŕtve skut-

ky, a tak redukuje dôvod na prekrúcanie mŕtvych skutkov za živé.

Svet bude, zdá sa, vždy čeliť pokušeniu byť silný mŕtvymi skutkami. Nakoniec však bude odkázaný na živé skutky, aj keby mali byť nezastupiteľne roztratené medzi ľuďmi. Svet bude vždy odkázaný napríklad na denár vdovy, vždy bude potrebovať milosrdného samaritána. Vždy bude niekto ponížovaný, či vysmievaný. Povedané súčasným jazykom, vždy bude niekto osočovaný médiami.

Médiá mi pripomínajú rozprávkových vodníkov, ktorí sa pokúšajú čo najviac ľudí stiahnuť pod hladinu. I ony zbierajú dušičky do hrnčekov v nádeji, že im pribudne života. Ale každým takýmto mŕtvym skutkom usilujúcim o väčší podiel na živote stávajú sa viac a viac vodníkmi.

Iba živý skutok nás môže oslobodiť. Želajme si stále viac a viac živých skutkov.

Pred šesťdesiatimi rokmi došlo k cynickému úderu do citlivého miesta väčšinového katolíckeho obyvateľstva u nás. Nepísaná koalícia síl, ktoré sa rozhodli vyťažiť maximum zo zmenenej geopolitickej situácie po druhej svetovej vojne, sa pokúsila spečať právo vládnúť majorite slovenského národa.

Isteže, ani idea čechoslovakizmu, ani bolševizmu podľa sovietskeho vzoru, ani nijaké iné menšinové tendencie, či prosto obyčajná ľudská zášť, by nemohli zvíťaziť, keby sa nepokúsili z jediného možného riešenia: vytvorenia prvej Slovenskej republiky – urobiť namiesto hrdinstva zločin. Najväčšiu mravnú autoritu národa, trúfam si povedať – jediného mravného štátnika vojnového obdobia v Európe, prvého prezidenta SR Dr. Jozefa Tisa postavili pred vopred rozhodnutý súd.

Čímže sa prevínil tento vzdelaný, navýsost charakterný, nebojácný a bohabojný katolícky kňaz, ktorý sa podujal kormidlovať našu vlasť v rozbúrených vodách počas najťažšieho obdobia svetových a teda i slovenských dejín? Vari nie tým, že nevypovedal vojnu najmocnejšiemu štátu vtedajšieho sveta – nacistickému Nemecku! Vari nie tým, že sa nepridal na stra-

60

TEODOR KRIŽKA

nu rovnako zverského stalinského bolševizmu! Alebo stalinské gulagy sú voľačo inšie ako nacistické vyhľadzovacie tábory? Navyše „dobrý“ komunizmus sme na rozdiel od nacizmu vyprevadili na smetisko dejín po desaťročiach tyranie iba celkom nedávno... A to prosím - tak po slovensky, nežne.

Predhadzujú mu za vinu deportácie občanov židovského pôvodu na smrť, hoci po správach o smrti väzňov v koncentračných táboroch zo Slovenska neodišiel až do potlačenia povstania 1944 nijaký transport. Ba čo viac, dodnes mu pripisujú aj 38 000 obetí, ktoré boli transportované z území okupovaných horthyovským Maďarskom, bagatelizujú tisíce výnimiek, ktorými zachránil životy židovských spoluobčanov, hoci mnohí z nich sympatizovali väčšmi s Maďarskom alebo prinášali na kresťanské Slovensko vtedy skôr ateistickú intrigu sociálnej demokracie alebo rovno marxizmus hlásajúci triednu nenávisť.

Áno, každý život je hodný úcty a v každom zabíjaní živote umiera celé ľudstvo. No voľačo iné ako holokaust je 1 300 000 zabitých nenarodených detí po vojne? Voľačo iné je duchovný holokaust násilne inštitucionalizovaného ateizmu? O zločinoch, ktoré si vôbec neuvedomujeme, lebo táto doba ľuďom zatvrdila srdcia, už ani nehovorím.

Akokoľvek sa politický a justičný zločin maskuje údajným vojnovým zločinom prezidenta Tisa, v skutočnosti jediným cieľom tohto aktu zlovôle bolo zastrašiť a vyradiť vlasteneckých katolíkov, teda väčšinu obyvateľstva, z účasti na riadení štátu. Kým údajný vojnový zločinec nepodpisal jediný rozsudok smrti, celkom inak to bolo v časoch údajného demokratického Československa a tobôž v časoch komunistického režimu, ktorý sa na Slovensku nemohol presadiť inak ako tyraniou.

Ak chceme hovoriť o skutočnej mravnej obnove národa, musíme sa vysporiadať nielen so smrťou vojnových obetí, no i mučeníkov zlovestného mieru. Za najväčšieho mučeníka treba považovať práve Mons. Jozefa Tisa, ktorý s vedomím, že sa stane obeťou mocenských intríg, stál na čele prvého štátu Slovákov od rozpadu Veľkej Moravy. Kto má len trošku cti a charakteru a vie si predstaviť samého seba v úlohe štátnika, od statočnosti ktorého závisí existencia či neexistencia Slovenska, skôr či neskôr sa dopracuje k takému stanovisku. Po desaťročiach nenávisťnej propagandy a zastrašovania odbornej i laickej verejnosti údajnou podporou fašizmu to nie je jednoduché. Kým sa tak nestane, ťažko hovoriť o mravnej zrelosti súčasníkov.

www.kultura-fb.sk

Nádej sa premenila v skutočnosť

Exhumácia pozostatkov Dr. Jozefa Tisa

Po vybavení príslušných úradných formalít s pohrebným ústavom Marianum, nájomcom a správcom pomníka, uskutočnili členovia Spoločnosti Andreja Hlinku za pomoci pracovníkov pohrebnej služby v dňoch 29. a 30. marca 2007 v Martinskom cintoríne v Bratislave exhumáciu pozostatkov kňaza a prezidenta Dr. Jozefa Tisa. Na exhumácii boli prítomní cirkevní predstavitelia, historici, neter pozostaleho so synom a pracovníci pohrebneho ústavu. Našli sa nielen primerane zachované pozostatky nebohého, ale aj predmety ako napríklad kňazský golier, značná časť čierneho obleku, ďalej stlačené okuliare v koženom obale, medené fragmenty ruženca, topánky, teda predmety, ktoré používal aj počas súdneho procesu. Sme síce presvedčení, že ide o pozostatky Dr. J. Tisu, ale aby to nikto nemohol spochybniť, podrobila sa pozostatky úradnej analýze DNA. Potvrdila sa tým údaj v pohrebnej knihe, kde sa uvádza, že v hrobe č. 183 je pochovaný *Tiso Jozef Dr. – dekan, farár*, a poprú sa tiež všetky doposiaľ šírené dezinformácie o spopolnení, či pochovaní v inom hrobe. Hrob sa nikdy neotváral, pretože pri odkrývaní sme narazili v celej hĺbke na hustú koreňovú sústavu. Za prenájom hrobu prezidenta sa riadne platilo. Exhumácia sa uskutočnila aj z dô-

vodu, že pôvodný pomník nahradí nový, ktorý bude po-
žehnaný 18. apríla 2007 o 16,00 hodine.

STANISLAV MÁJEK
Spoločnosť Andreja Hlinku

Poradenské služby, provízie, motivácie – či úplatky?

Opozícia, ktorá neobmedzene vládla „tejto krajine“ nekonečných osem rokov, je vystresovaná. Nielenže sa štátny aparát – po nástupe k moci „vlády populistov a nacionalistov“ nezrútil, ale preferencie súčasnej koalície nebezpečne rastú! Proti tomu sa predsa musí niečo (za každú cenu) podniknúť! Keďže po pár mesiacoch vlády ťažko možno nájsť konkrétne chyby, ktoré by boli dôsledkom jej (a len jej) vládnutia, musí sa opozícia uspokojiť s kritizovaním, že všetky vytýčené ciele novej vlády neboli dosiahnuté okamžite a hľadať cesty na diskreditovanie (podľa možnosti aj odvolanie) ministrov, aby sa aspoň nasypal piesok do vládnej mašiny!

Minister Harabín je pranierovaný za „protiprávne“ využívanie služobného auta, minister Kašický za výbuch v Novákoch (ktorý bol očividne dôsledkom nedostatočnej činnosti predošlých ministrov), minister školstva za úniky informácií o testoch a maturitných otázkach (ktoré nahrávajú na smeč bývalému ministrovi a mohli byť zinscenované jeho ľuďmi, ktorí nepochybné ešte v orgánoch MŠ pôsobia). SNS musela byť náležite pranierovaná za protimaďarské „výčiny“ (tiež pomocou nastrčenej Maliny Hedvigovej – ako ju premenoval vlastný obhajca) a samozrejme, celá vláda je tvrdo kritizovaná, že vymieňa ľudí na štátu dôležitých domácich aj zahraničných postoch, kde si nemôže dovoliť ponechať potenciálnych škodcov, ktorí uprednostňujú stranické záujmy pred celoštátnymi a národnými!

Osobitne nafúknutou je „bublina“ samostatnosti Kosova, ktorou mláti po hlave nielen ministra zahraničných vecí Kubiša, ale aj premiéra Fica! Dzurinda, ktorého vláda odsúhlasila 1 prelety bombardovacích lietadiel (zrejme podľa názoru vtedajšej vlády lietadlá niesli len „mierové posolstvo“, ktoré asi len „omylom“ ničilo infraštruktúru suverénneho štátu a zabíjalo jeho nevinných občanov) – sa stavia

na čelo bojovníkov za suverenitu Srbska! Kritizuje tvrdo súčasného ministra zahraničných vecí, ale nevie si urobiť poriadok ani s europoslancami vlastnej strany! To je predsa konštatovať a farizejstvo hodné Kocúrka!

Nedávno zas rozvírila hladinu opozičného rybníka (ktorého stojaté vody už poriadne zapáchajú) „kauza“ ministra Jahňátka, ktorý si dovoľil (v záujme hospodárstva SR, za ktoré je zodpovedný) otvorene konštatovať existujúce praktiky v zahraničnom obchode – a najmä v obchode so špeciálnou, vojenskou technikou. Keďže SR nemá šance tieto praktiky (v celosvetovom meradle) zmeniť – najmä preto, že ich realizujú aj svetové veľmoci, na čele s USA a Ruskom – nám zostávajú len dve možnosti: existujúce praktiky „ošetriť“ – t. j. nejakým spôsobom legalizovať, alebo zostať dogmatikmi a poškodiť vlastné hospodárstvo! Minister Jahňátek, pochopiteľne, navrhol radšej realizovať možnosť prvú!

Povedať pravdu na verejnosti je však pre politika veľmi nebezpečné. Presvedčil sa o tom aj maďarský premiér Gyurcsány, keď pred nejakým časom konštatoval (zrejme s cieľom tento stav zmeniť), že všetky maďarské vlády (vrátane jeho) maďarský ľud klamali. Dôsledkom bolo, že snahu o inštalovanie pravdy do praktík vlády „maďarský ľud“ (podnecovaný opozičiou na čele s Viktorom Orbánom, ktorý tiež nevie stráviť porážku v ostatných parlamentných voľbách) odmenil demonštráciami a pouličnými násilnosťami – ktoré určite stav hospodárstva MR nezlepšili.

Opoziční politici SR – na čele s Dzurindom a Hrušovským – sa pretekali v odsudzovaní snahy ministra Jahňátka „legalizovať“ úplatky“. Hoci slovo „úplatky“ sa v jeho výroku vôbec nevyskytovalo, vzápätí bolo palcovými písmenami vo všetkých médiách kontrolovaných opozičiou! Preto som si 29. marca so záujmom vypočul v TV JOJ „televízny duel“ poslanca

Hrušovského s podpredsiedníčkou NR SR Belousovovou.

Pani Belousovová veľmi správne v diskusii poukázala na to:

- že minister Jahňátek iba pomenoval prax, ktorá vo svetovom obchode (a nielen so zbraňami) existuje a bez určitej „motivácie“ obchodného partnera nemáme šancu v konkurencii uspieť,

- že opozícia z nedostatku iných argumentov nafukuje bezvýznamné „bublíny“, aby zakryla svoje klesajúce preferencie,

- že rozdiel medzi províziou (resp. plateným poradenstvom, alebo „motiváciou“ partnera) je len v tom, že provízia je „legálne ošetrovaná“ tým, že sa nedáva z „čiernych fondov“ a „z rúčky do rúčky“ (alebo do vrečka, či len diskretné na stôl), ale že je súčasťou zmluvy – čo je z hľadiska nášho právneho poriadku rozhodujúce!

Zato pán Hrušovský (s pokryteckosťou) útočil na city televíznych divákov, viacnásobne opakovanými dramatickými apelmi na pani Belousovovú – „...chcete tým povedať, že schvaľujete výzvu na úplatky...?“, alebo: „...a vy chcete, aby sa takáto prax legalizovala?“ Dokonca – ako neobyčajne galantný diskusný partner – spochybnil, aká je vlastne „dáma“, keď potiera všeobecne platnú morálku a naše zákony!

Zabudol už pán Hrušovský (aj s pánom Dzurindom), že keď „bojovali ako levy“ za získanie zahraničných investícií do „tejto krajiny“ (namiesto do susedného Česka, alebo Poľska), sa obaja – aj s ďalšími predstaviteľmi vtedajšej vlády – pretekali v poskytovaní „motivácií“ (teda podľa ich dnešného slovníka „nezákonných úplatkov“) zahraničným investorom, ktoré nemali šancu získať žiaden domáci investor:

- sľúbili aj poskytnúť ich investícií daňové prázdny na niekoľko rokov,

- bezplatne poskytli pozemky pre výstavbu továrne, aj s príslušnou infraštruktúrou,

TEODOR KRIŽKA

Kvety

Na 60. výročie popravy Mons. Jozefa Tisa

*Aké je čudné ľudské pokolenie:
iba čo umučilo Boha na kríži,
ďalšiemu baránkovi slučku pletie.
Padajú hlavy ako do brázd zeme
obilné zrnká... Ale vykliči
len úzkosť a strach po tom šírom svete.*

*Aké sú čudné tieto ľudské deti:
vždy sa im máli krvi na dlani,
tej krvi čistých, čo sú vinovatí
iba tým, že sú lepší, že sú svätí,
lebo sú Bohu na smrť oddaní.
Kiež by som radšej zaspal v inovati,*

*kiež by som zaspal v milosrdnom mraze -
tak ťažko hľadiť do tých zreničiek,
čo vyčítavo röntgenujú duše.
Obetované hlavy - kvety v lacnej váze.
Zarástol k tomu poľu chodníček,
a predsa srdce po hroblinách kluše,*

*predsa sa vzpína povolané krásou,
preskočiac úšust k lánu s obilím,
predsa sa vzpiera za vás všetkých.
Darmo sa nadol hrnú skaly časov,
srdce si pravdou sotva pomýlim,
ak milujem, ak odprosujem svätých...*

- firme KIA dokonca vládla prisľúbila urýchlené dokončenie diaľnice do Žiliny 3),

- prisľúbili a aj budujú pre vedúcich pracovníkov zahraničných firiem luxusné byty a domy – dokonca niektoré ani nie v blízkosti budúcej továrne, ale v okolí Bratislavy!

Zabudol už pán Hrušovský, že pri predaji strategických podnikov slovenského hospodárstva sa z prostriedkov štátneho rozpočtu vyplácali stámióňové odmeny „poradenským firmám“, ktorých jedinou činnosťou bolo z viacerých, pre SR mimoriadne nevýhodných ponúk prstom ukázať na jednu z nich. Správne poukázala pani Belousovová, že v súkromnej firme už nikto nemôže vypátrať, ako sa provízia použila a v čích vrečkách (aspoň časť z nej) skončila.4

Z uvedeného vidno, že na meranie morálnosti v obchodovaní a na dodr-

žiavanie zákonov má súčasná opozícia dva rôzne a veľmi odlišné „metre“. Za jej vlády neboli „motivácie“ ani provízie úplatkami a pritom ich v plnej miere už aj realizovali – takže na jej konte je „fait accompli“, zatiaľ čo Jahňátka žiadajú farizeji „ukrižovať“ len za vyslovený názor – nesmelý návrh urobiť to, čo bolo bežné za vlády „koalície kresťanských demokratov“. Dokonca aj z vlastných radov – namiesto jednoznačného podporenia jeho stanoviska – sa ozvalo len vyjadrenie o „nešťastnej formulácii“ (SME 24.3.07). Konštatovať, že korupcia je neoddeliteľnou súčasťou trhového hospodárstva – teda firiem v súkromných rukách – sa odvážili len J. Šalgovič z Mníchova (SME 15.3.07) a K. Márovský (SLOVO 27. 3. 07).

MIROSLAV LIŠKA

Autor je vodohospodár a ekonóm

Kresba: Andrej Mišánek

Prvé mesiace roka 2007 zvlnili hladinu občianskeho života cieľené útoky určitých skupín na arcibiskupa Jána Sokola, metropolitu Slovenska z titulu, vraj, spolupráce s Komunistickou Štátnou bezpečnosťou. Šidlo sa veľmi rýchlo vykľulo z vreca. Nešlo ani tak o údajnú „spoluprácu“, ale o jeho postoj k prvej Slovenskej republike, jej prezidentovi dr. Jozefovi Tisovi, ktorého 60.výročie mučeníckej smrti si pripomíname 18. apríla 2007. Ďalej, proti jeho svedectvu o materiálnom postavení občanov z vlastných a aj sprostredkovaných postojov. To boli útoky len v prvom slede. V ďalšej fáze to boli už útoky na Rímskokatolícku cirkev na Slovensku. Cirkev vychvaľuje dr. Tisu, zastáva sa ho, neodsudzuje Slovenský štát, naopak vyzdvihuje jeho hospodárske úspechy a tým nepriamo schvaľuje aj kruté zaobchádzanie so slovenskými Židmi. Všetky televízne kanály ráno, na obed, večer chľlili výzvy, aby sa cirkev distancovala od dr. Tisu, „vojnovcej“ Slovenskej republiky, hospodárskej prosperity. Cirkev, vraj, o tomto období nechce sa vyjadrovať a od neho distancovať.

Cirkev však zaujala v tejto otázke stanovisko už dávno:

- Ján Chryzostom kardinál Korec v stanovisku k filmu Križ v osidlach moci v období konca socializmu.

- Dr. Karol Kmet'ko, arcibiskup nitriansky, v roku 1947 výpoveďou pred tzv. Národným súdom.

- Dr. Andrej Škrábik, biskup bansko-bystrický, v roku 1947 vo výpovedi pred tzv. Národným súdom.

- Alojz Tkáč, arcibiskup a Košický biskup v homílii k 50.výročiu smrti dr. Jozefa Tisu.

- Alojz Tkáč, arcibiskup, v roku 1993 v homílii na oslavách Andreja Hlinku v Ružomberku.

- Štefan Herényi, farár v Bratislave Blumentál, v homílii dňa 18. 4. 2001.

- nespočetné množstvo kňazov, veriacich, spolkov, spoločností, na celom Slovensku sa o tomto období verejne a jednoznačne vyjadriť.

Svedčia o tom mnohé sympóziá, akadémie, petície a vyhlásenia.

Ani naši evanjelickí bratia neostali pozadu a vydali svedectvo: ústami biskupa Ruppelta v roku 1947 pred anglickým konzulom.

Cirkev sa už vyjadrila, vyjadrili sa občania.

Nielen televízie, ale nechali sa počuť aj tzv. „historici“. Jednohlasne tvrdili, že prvá Slovenská republika bola totalitným štátom, vazalom, fašistickým štátom, klérofašistickým atď. Robili sa ankety po uliciach s vopred vybranými chodcami, len a len aby dokázali, že prvá Slovenská republika bol len taký prívesok Hitlerovského Nemecka, a ak sa materiálne a duchovné postavenie obyvateľstva zlepšilo, bolo to v záujme nie národa, ale Nemecka, že aj národ pod jeho komandom si môže vytvoriť tzv. Musterštát. To nestačilo. Aj vysoké školy vtikajú do hláv poslucháčov, že prvá Slovenská republika právne vôbec nevznikla, snem nemal právny podklad na vyhlásenie štátu, vyhlásenie bolo neplatné, nulitné, a ak štát vyhlásil, nebol suverénny, legitímny, nevznikol legálne a teda vôbec neexistoval. Právne existovala len ČSR. Slovenská republika nemohla ani zaniknúť. Zaniknúť nemôže to, čo neexistovalo.

Čo je štát!

Je množstvo teórií na túto tému. Od tzv. Spoločenskej zmluvy až po triedny pohľad. V práci použijeme vedecké poznanie posledných rokov: „V právnom zmysle možno dnes pojem štát definovať ako právom inštitucionalizovanú formu organizácie spoločenského života, ktorá má na určitom území najvyššiu, suverénnu moc nad štátnym územím i obyvateľstvom, ktorá riadi spoločnosť na určitom území prostredníctvom práva a politických príkazov.“

Túto definíciu možno dekomponovať - odvodiť z nej najdôležitejšie znaky štátu.

Sú nimi:

1. územie (teritórium) štátu,

MICHAL ONDREJKA

Právna (ne)existencia prvej Slovenskej republiky

2. štátna moc,
3. obyvateľstvo,

Všetky tieto štáty imanentné kategórie, resp. prvky (elementy) sú určené právnymi normami vnútroštátneho či medzinárodného práva. Ku sekundárnym znakom štátu sa zvyčajne zaraďujú štátne symboly, dane a dávky, prípadne štátny rozpočet. (Eva Ottová, Teória práva, druhé doplnené a prepracované vydanie, Heuréka, rok 2006)

I. ÚZEMIE ŠTÁTU

Územie prvej Slovenskej republiky tvorili historické hranice Slovenska, vymedzené a garantované Mierovou zmluvou z Trianonu z roku 1920 - zákon č. 102/1922 Zb. z., hoci oklieštené Viedenským Verdiktom z 2.11.1938.

II. ŠTÁTNÁ MOC

„Štátna moc je právne regulovaná spoločenskou silou, spôsobilou určovať konanie obyvateľstva územia štátu prostredníctvom práva i mimoprávných metód realizácie mocenských záujmov.“¹ Prvá Slovenská republika mala právne regulovanú štátnu moc, ktorá určovala konanie obyvateľstva. Právnu reguláciou bol zákon č. 1/1939 Sl. z. o vzniku Slovenského štátu, ktorý recipoval právny poriadok ČSR, okrem zákonov, ktoré boli v rozpore s duchom zákona č. 1/1939 Sl. z. Obyvateľstvo vzalo na vedomie vznik štátu i keď s určitými rozpakmi. Obratným zriadením prevodových pák štátnej moci, ktoré Slovenská krajina v období autonómie nemala, ako Slovenská armáda, Slovenská národná banka, vlastná mena, Ministerstvo zahraničných vecí, prezident, zastupiteľské úrady a pod., štátna moc nadobúdala čoraz väčšiu váhu. Keď jej existenciu uznali významné európske, ázijské i americké štáty, štátna moc sa rýchlo upevňovala. Štátna moc má byť:

„- suverénna
- legitímna
- legálna“²

Suverenita štátnej moci

Štátna moc v prvej Slovenskej republike bola nezávislá od inej moci, vo vnútri štátu i navonok.

Vo vzťahu k občanom nebola obmedzená inou mocou. Občania ju v drvivej väčšine uznávali. Žiadne spoločenstvo nie je homogénne. Na každú situáciu zaujímajú občania rôzne postoje a vyjadrujú vlastné názory. Občania štátnu moc v drvivej väčšine podporovali, s ňou súhlasili a proti nej nevstupovali, v zreteľa hodnej miere. Skupiny názorovo odlišné začali negatívne vystupovať v roku 1944, keď sa územie štátu malo stať frontovým zázemím a potom územím. Boli však aj vtedy v menšine napriek podvodne rozširovaným správam o fyzickej likvidácii prezidenta. Dôkazom toho je rozpad slovenskej armády, podvodne prevedenej do centrálnych oblastí štátu. Po zistení neprávni sa armáda rozpadla v priebehu málo dní.

Ústavné zákony č. 210/1940 a č. 68/1942 Sl. z. mali vplyv na právnu formu štátu, nie však na právnu existenciu. Občania nemali priamu účasť na výkone štátnej moci. Zúčastňovali sa jej prostredníctvom politických strán: Deutsche Partei a Jednotnej maďarskej strany. Aj v dnešných demokraciách sa občania zúčastňujú na výkone štátnej moci prostredníctvom politických strán, keď poslanci presadzujú politické rozhodnutia svojich strán.

Vo vzťahu k zahraničiu výkon štátnej moci prvej SR bol limitovaný Ochrannou zmluvou zo dňa 23. 3. 1939 v ktorej sa Slovenská republika zaviazala koordinovať svoju zahraničnú politiku v súčasnosti s Veľkoneckou ríšou.

Nijaký štát neexistuje izolovane ale v spoločenstve štátov. Preto sa musí spôsobovať danej situácii v medzinárodných vzťahoch. Tým je vonkajšia suverenita štátu vo veľkej miere závislá od mnohých faktorov, geopolitických, veľkosti štátu, ekonomickej sile, ideológie a podobne.

Slovenská republika nemohla ignorovať nebezpečenstvo, ktoré hrozilo z maďarského expanzionizmu. Bolo nevyhnutné akceptovať ponuku Veľkoneckej ríše na uzavretie ochrannej zmluvy „Schutzvertrag“ a dohodnúť možné podmienky. Každá medzinárodná zmluva umenšuje vonkajšiu suverenitu. Aj Schutzvertrag. Nie však do tej miery, že by prvú Slovenskú republiku znižovala na úroveň kolónie, domínia, protektorátu, či vazalstva. Pre Slovenskú republiku bola výhodná.

Prvá Slovenská republika bola aj v zahraničných vzťahoch suverénnym štátom. Množstvo štátov uzatváralo s ňou najrozmanitejšie zmluvy, obchodné, colné, devízové, o preprave osôb a tovaru a iné. Medzinárodnopolitické vzťahy bola povinná koordinovať s Veľkoneckou ríšou. Napriek ochrannej zmluve, štáty, ktoré ju uznali uzatvárali s ňou obchodné zmluvy. Ochranná zmluva zabezpečovala prvej Slovenskej republike vonkajšiu i vnútornú stabilitu, čo sa odrazilo na postupnom zvyšovaní životnej úrovne občanov.

Legitimita štátnej moci

Legitímnu je štátna moc vtedy, keď svoju existenciu odvíja od základného faktu, deja, prameňa, ktorý ju opodstatňuje, odobruje a opravňuje, aby existovala. Znamená to, že jej existencia je zdôvodnená, občania ju akceptujú a považujú za svoju.

Zákon č. 1/1939 Sl. z. neuvádza základ od ktorého odvodzuje vznik Slovenského štátu. Neodvoláva sa na titul o ktorý opiera vznik štátu. Sucho konštatuje len to, že snem Slovenskej krajiny sa pretvára na snem Slovenského štátu a Slovenskú krajinu vyhlasuje za samostatný nezávislý štát.

Keď sa predsedu snemu dr. Martina Sokola na tzv. Národnom súde štátny zástupca opýtal, či snem mal právo podľa Ústavy ČSR vyhlásiť Slovenský štát, dr. Sokol odpovedal: b o l t o r e v o l u č n ý č i n . Predseda senátu nedovolil dr. Sokolovi otázku ďalej rozviesť.

V Manifeste Slovenského národa zo dňa 6.októbra 1938 v Žiline všetky nemarxistické strany pôsobiace na Slovensku uplatnili sebaurčovacie právo aj pre národ slovenský, keď prehlásili, že chcú slobodne podľa vlastnej vôle určovať svoj budúci život v p l n o m r o z s a h u v t o počítajúc aj štátnu ústrojnosť. Predseda senátu nedovolil dr. Sokolovi otázku ďalej rozviesť.

Zásada sebaurčovacieho práva národov obsahuje právo slobodne sa rozhodnúť o vytvorení vlastného štátu alebo súžití s iným národom. Toto právo si slovenský národ uplatnil v revolučnom čine v Žiline 5.a 6.októbra 1938, vyjadrením „v plnom rozsahu v to počítajúc aj štátnu ústrojnosť.“ Bol to revolučný čin. Na revolučnosť mu neuberá ani to, že pražská vláda, keď videla kam sa ubera výsledok zhromaždenia v Žiline, rýchlo uznala právo sebaurčenia aj pre slovenský národ, hoci 20 rokov ho odmietať. Bolo to však uznanie z núdze. Ukázalo sa to v dňoch 9. - 12. 3. 1939, keď žilinský revolučný čin sa pokúsila odstrániť vojenským zásahom generálov Vojtu, Homolu a Eliáša. Proti tomuto zásahu vystúpili všetky rozhodujúce zložky národa. Denne i nočné demonštrácie vyústili do streľby, pri ktorej zahynul Anton Kopal. Napriek zastaveniu vojenského zásahu

realizácia sebaurčovacieho práva pokračovala ďalej v duchu programového vyhlásenia vlády „na pôde slovenského snemu si budujeme svoj Slovenský štát“, a vyústila do 14.marca 1939 vznikom Slovenského štátu, za výdatnej pomoci Veľkoneckej ríše.

Revolučný čin v Žiline mal historické pramene už v dobe osvietenstva. V roku 1848 vystúpil dokonca so zbraňou v ruke, aby tak vydobyl právo národa na slobodný život. V roku 1861 na zhromaždení v Liptovskom Svätom Mikuláši za účasti viac ako 5000 občanov požadoval v memorande vytvorenie samostatnej jednotky s názvom Slovenské okolie. Žiadal uznanie osobitosti slovenského národa, vlastný snem, uznanie slovenčiny ako úradného jazyka a ďalšie práva. Boli to však ešte požiadavky o správe, nie o samostatnosti.

Ludovít Štúr mal vyššie ciele - š t á t n o s ť . V spise „Slovensko a svet“ hovorí: „Aby sme mohli obsadiť a zaujať miesto, aké nám podľa našich síl a schopností patrí, musíme sa raz a navždy vymaniť spod neznesiteľného cudzieho jarma a získať štátnu samostatnosť, lebo veď národ, ktorý je v otroctve, má ruky pviazané, ducha stiesneného a naveky ho ohrozuje nebezpečenstvo, že prv, či neskôr zahynie.“³

Ani Slováci v zahraničí neostávali bokom. Osud národa najmä v starej vlasti ležal na srdci najmä Americkým Slovákom. Požiadavka vlastnej štátnosti sa objavovala už v roku 1908. Slovenské noviny „Jednota“ podobne ako Štúr perom Tholta Veľkoštiavnického požadujú „My musíme sledovať jedine takú politiku, ktorá nás najbližšie posunie k národnej nezávislosti.“ Americké Slovenské noviny v roku 1909 stanovujú ciele slovenskej politiky takto: „Istý cieľ musíme mať a tým cieľom našim nech je neodvislosť slovenského národa.“ Slovenský hlásnik ide v roku 1914 ďalej: „My americkí Slováci žiadame neodvislé Slovensko.“⁴

V priebehu prvej svetovej vojny sa Slovenská liga v Amerike v dohode s Českým národným združením vyslovila za vytvorenie spoločného štátu Čechov a Slovákov. Dohodu podpísali dňa 22. 10. 1915 v Clevelande zástupcovia oboch organizácií. Spoločné súžitie českého a slovenského národa sa malo uskutočniť vo federatívnom zväzku s úplnou národnou autonómiou Slovenska, vlastným snemom, vlastnou štátnou správou, úplnou kultúrnou slobodou - teda i používaním slovenského jazyka. Podľa bodu 4 dohody, to mala byť personálna únia. I keď predstava o forme štátu je nejasná, dohoda bola vyjadrením túžob slovenského národa už v duchu Ludovíta Štúra - štátnosť.

Dňa 30. mája 1918 v Pittsburghu došlo k ďalšej dohode medzi predstaviteľmi Slovenskej ligy v Amerike, Českého národného združenia a Zväzu českých katolíkov za aktívnej účasti i profesora Masaryka ako predstaviteľa odboja. Dohodu profesor Masaryk koncipoval a podpísal. Podľa nej mali mať Slováci v spoločnom štáte s Čechmi vlastnú administratívu, vlastný snem, vlastné súdy a slovenčina ako úradný jazyk.⁵ Tomáš Masaryk túto dohodu považoval však neskôr za platnú len na pôde Ameriky. „Túto dohodu (nie zmluvu) som podpísal bez váhania, pretože bola lokálnou zmluvou Čechov a Slovákov medzi sebou.“⁶ Už o 4 mesiace nepozná vo Washingtonskej deklarácii zo dňa 18. 10. 1918 národ český a národ slovenský, ale len československý. Išlo o deklaráciu o vytvorení Československého štátu. Pod dohodu, ktorú podpísal len Masaryk a Beneš, pripísali meno Milana Rastislava Štefánika, ktorý v tom čase bol pri légiách v Rusku. Po príchode do Tokia proti deklarácii protestoval. Československá republika

bola vyhlásená touto deklaráciou dňa 18. 10. 1918 v Paríži, a nie zákonom č.11/1918 Zb.z. zo dňa 28. 10. 1918. Tento zákon len oznamoval, že sa československá republika vytvorila a že výkonnú moc na jej území preberá Národný výbor v Prahe. Deklarácia proponuje, že štát bude parlamentnou republikou, republikou demokratickou a cirkev bude odlúčená od štátu, lebo teokracie sa už prežili a nastupuje éra demokracií.

Boli to plytké základy nového štátu, ktorý hneď v prvých hodinách poprel všetky dohody, ktoré viedli k jeho vzniku. Utvorenie československého štátu bolo vyhlásené z Paríža. Národ slovenský o tom ani nevedel. Také vyhlásenie štátu nik nepovažuje za nelegitímne, ale vyhlásenie Slovenského štátu slovenským parlamentom je vraj nelegitímne.

Na domácej pôde Andrej Hlinka na žiadosť moravského Slováka dr. Alojza Kolíska vydal vyhlásenie, že Slováci sa hlásia do štátu česko - slovenského. Vyhlásenie bolo vydané v Kroměříži a požadovalo sa v ňom úplné sebaurčovacie právo pre slovenský národ. Keďže politický smer v Čechách nadobúdala proticirkevný charakter, žiadal aj záruky, aby Slovákov nepohltí český ateizmus.

Na zhromaždení socialistov v Liptovskom Svätom Mikuláši dňa 1. 5. 1918 prítomní sa domáhajú sebaurčovacieho práva pre vetvu národa československého. Pojem „československý národ“ ihneď kritizoval Slovenský denník a žiadal opravu „pre národ slovenský.“⁷

Dňa 12.9.1918 Matúš Dula, predseda Národnej strany založil v Budapešti Slovenskú národnú radu, ktorá dňa 30.10.1918 prijala v Turčianskom Svätom Martine Martinskú deklaráciu. ňou sa slovenský národ prihlásil, že chce žiť v jednom štáte s Čechmi. Deklarácia, ktorú koncipoval Karol Medvecký, bola po rozchode delegátov pod vplyvom dr. Vavra Šrobára pozmenená dr. Milanom Hodžom tak, že sa z nej vypustili pasáže o statuse Slovenska v novom štáte a jeho prítomnosť na mierovej konferencii a zapracovali sa do nej pojmy o jednotnom národe československom. Tým sa stalo Slovensko súčasťou ČSR na začiatku ako pomerne samosprávná jednotka s názvom Slovenská krajina na čele s ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska. Keď pražská vláda právomoci ministerstva pre správu Slovenska okliešťovala a vývoj sa uberal úplným zaznávaním práv slovenského národa, slovenskí politickí činitelia na čele s Andrejom Hlinkom sa vehementne domáhali splnenia dohôd z Clevelandu a Pittsburghu, a keď na zákrok dr. Beneša nepripustili slovenskú delegáciu na mierové rokovania v Paríži, začal sa tvrdý dvadsaťročný zápas o práva slovenského národa. Ten vyústil do 6.októbra 1938 v revolučný počm všetkých nemarxistických strán slovenských, vyhlásením autonómie.

V manifeste sa slovenský národ dožaduje sebaurčovacieho práva vrátane štátnej ústrojnosti. Dobu uplatnenia štátnej ústrojnosti však neurčil.

Autonómne Slovensko nežilo vo vákuu. Doliehali naň záujmy rozhodujúcej veľmoci, Hitlerovského Nemecka, ktoré sa rozhodlo uskutočniť dávne snahy svojich predkov „Drang nach Osten“, ba viac, „dnes nám patrí len Nemecko, zajtra však celý svet“ (denn heute gehort uns Deutschland und morgen die ganze Welt) ako znelo v piesni Horst-Wessellied.

Adolf Hitler dospel k presvedčeniu, že došlo k situácii, kedy by mohol anektovať zvyšok českých krajov bez vojenského zásahu. Správy, ktoré prinášali jeho agenti nasvedčovali, že je tu tá vhodná doba. Keď v Bratislave neuspeli špičkoví činitelia nemeckej ríše, pozval Adolf Hitler na deň 13.marca 1939 dr. Jozefa Tisu na konzultácie do Berlína.

Tisovi nastolil otázku osamostatnenia Slovenska. Keď dr. Tiso odmietol vyhlásiť Slovenský štát z Berlína, že na to nemá kompetencie, že to môže urobiť len slovenský snem, Hitler nástojil, že sa to musí stať „blitzschnell“ bleskovo, lebo Nemecko obsadí české kraje a zo Slovenska si odkrojí územie až po Váh.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

Napísať tento článok ma vyprovokoval poslanec P. Csáky, ktorý v debate na TA 3 s poslancom J. M. Rydlom dňa 9. 2. 2007 nahovoril celý rad nepravdivých, neobjektívnych a zavádzajúcich údajov o prezidentovi I. Slovenskej republiky Dr. J. Tisovi. Poslanec Csáky ešte ako podpredseda bývalej slovenskej vlády sa opakovane vyjadroval k činnosti prezidenta J. Tisu a občas jeho aktivity porovnával s aktivitami regenta Maďarska viceadmirála M. Horthyho. P. Csáky ako obyčajne i v tomto prípade vychádzal zo starých hegemoniálnych resentimentov a absolútne nedostatočných historických vedomostí. A tak zatiaľ čo prezidentu Tisu „označoval“ ako vojnového zločincina, o aktivitách regenta Horthyho sa vyjadroval pochvalne. Poslanec Csáky zrejme nevie, alebo sa tvári, že nevie, že meno prezidenta Dr. J. Tisu nefiguruje v žiadnom zozname vojnových zločincov. Na druhej strane pre masaker v Novom Sade a okolí Juhoslávia žiadala vydať regenta Horthyho ako vojnového zločincina. Keď súčasný politik vyslovuje úsudok o politických činiteľoch minulosti, mal by poznať historickú pravdu a z nej vychádzať. Keď historickú pravdu nepozná, mal by radšej mlčať. Platí to všeobecne, ale jednoznačne to platí pre politikov zastávajúcich najvyššie funkcie v štáte a funkcia podpredsedu vlády taká je.

Pán poslanec Csáky vo svojich verejných vystúpeniach dokazuje, že často by lepšie urobil, keby mlčal.

Porovnajme teda uvedených dvoch politikov. Porovnajme, ako sa ten ktorý z nich dostal na čelo štátu, aké aktivity vyvíjal a čo sa dialo v štáte, na čele ktorého stál.

Dr. Jozef Tiso (1887 - 1947) po absolvovaní gymnázia v Nitre študoval katolícku teológiu na vychýrenom Pazmaneu vo Viedni. Bol vynikajúcim študentom. V roku 1910 bol vysvätený za kňaza a v roku 1911 obhájil doktorát z teológie. Bol to vysoko vzdelaný, vysoko inteligentný katolícky kňaz. V roku 1918 bol profesorom v kňazskom seminári v Nitre. Po skončení I. svetovej vojny slovenskú inteligenciu predstavovali najmä kňazi. Bolo teda na nich, aby sa postavili na čelo svojho národa a bojovali za jeho duchovné i fyzické blaho. Tak sa stalo, že i Dr. J. Tiso sa dal do služieb svojho národa. Od roku 1925 bol poslancom československého parlamentu za Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSĽS), ktorá vo voľbách získala 34,3 % hlasov a bola najsilnejšou stranou na Slovensku. V rokoch 1927 - 1929 bol ministrom zdravotníctva československej vlády. V roku 1938 získala HSĽS až 65 % hlasov, pričom tento úspech vyplýval najmä z toho, že prioritou jej programu bola autonómia Slovenska v rámci Československa (ČSR). Keďže prezident Beneš (odstúpil 5. októbra 1938) i ďalší najvyšší pražskí činitelia napriek sľubom odmietli čo i len rokovať o autonómii Slovenska, vedenie HSĽS zvolalo na 6. októbra 1938 do Žiliny schôdzu členov výkonného výboru. K nim sa pripojili aj predstavitelia všetkých nemarxistických strán Slovenska a spoločne podpísali Vyhlásenie o autonómii Slovenska v rámci ČSR. Pražská vláda toto Vyhlásenie akceptovala. Za predsedu autonómnej vlády bol vymenovaný Dr. J. Tiso. Ustanovenie slovenskej autonómnej vlády pod predsedníctvom Mons. Tisu schvaľovali aj kruhy vo Vatikáne, ktoré kňaza Tisu vychvaľovali.

Dr. Tiso dôsledne presadzoval autonómne práva pre Slovensko, a preto ho nový prezident ČSR Dr. Hácha 9. marca 1939 pozbavil funkcie. Dr. Tiso sa potom utiahol na svoju faru do Bánoviec nad Bebravou. Hácha za nového predsedu autonómnej slovenskej vlády vymenoval Karola Sidoru. Dňa 13. marca 1939 Hitler pozval Dr. J. Tisu do Berlína a ten po porade s členmi Sidorovej vlády a s vedením HSĽS pozvanie prijal. Hitler vysvetlil Tisovi, že sa rozhodol „zvýšne Česko“ (Restscheckei) zlikvidovať a pripojiť ho k Nemecku. Chcel by počuť, čo si Slováci skutočne želajú a rozhodnúť sa musia bleskurýchle

EDITA TARABČÁKOVÁ

Kto bol vojnový zločinec?

K 60. výročiu smrti mučeníka Jozefa Tisa

(blitzschnell). Nechce, aby mu Maďari vyčítali, že udržuje pri živote niečo, čo samo nechce žiť. Tiso v odpovedi Hitlerovi vysvetlil, že také osudové vyhlásenie môže urobiť len Slovenský snem. Ešte z Berlína zatelefonoval do Prahy prezidentovi Háchovi, aby zvolal mimoriadne zasadnutie Slovenského snemu na 14. marca 1939. Na sneme Dr. Tiso referoval o svojich rozhovoroch v Berlíne. Snem sa potom jednohlasne uzniesol, že je za samostatný slovenský štát a vymenoval aj prvú vládu Slovenského štátu na čele s Dr. J. Tisom. Dňa 26. októbra 1939 Snem zvolil Dr. J. Tisu za prezidenta Slovenskej republiky.

Po tom čo Snem pod tlakom Hitlera odhlasoval vznik samostatného Slovenského štátu a zveril J. Tisovi predsedníctvo vlády spolu s funkciou hlavy štátu, Tiso podpísal s Nemeckom tzv. „Ochrannú zmluvu“. Táto zmluva bola Slovensku nútená a znamenala, že Nemecko bude mať právo zasahovať do niektorých slovenských vnútorných i zahraničných záležitostí. V tom čase Nemecko bolo jediným a rozhodujúcim mocenským faktorom v stredoeurópskom geopolitickom priestore a Nemecko z tejto pozície aj vystupovalo. Tiso si bol tohto vzťahu vedomý, no napriek tomu sa k Hitlerovi choval bez akéhokoľvek „služobníckovania“. V dôležitých otázkach slovenských národných záujmov vedel často neustúpiť ani tlaku najvyšších nemeckých činiteľov. V záujme historickej pravdy sa žiada uviesť, že Hitler až neuveriteľne rešpektoval Tisu nielen ako prezidenta Slovenskej republiky, ale aj ako katolíckeho kňaza. A to aj napriek tomu, že nemeckí diplomati posielali Hitlerovi negatívne hlásenia o ideologických a politických postojoch slovenského prezidenta.

Na základe ochrannej zmluvy sa útoku na Poľsko musela zúčastniť aj Slovenská republika a v ňom slovenské vojenské obsadilo tie slovenské etnické územia, ktoré si Poľsko privlastnilo v rokoch 1920, 1924 a 1938. Situácia sa zopakovala aj v roku 1941, keď Nemecko v júni napadlo Sovietsky zväz. Tri dni pred útokom, 19. júna 1941, Hitler vyslal do Bratislavy náčelníka generálneho štábu Haldera, aby cestou nemeckého vyslanca Ludina informoval prezidenta Tisu a premiéra Tuku, že si praje, aby sa slovenská armáda zúčastnila „prípadnej akcie“. Ďalšie kroky, ako zrušenie diplomatických stykov a rozkaz útoku na Sovietsky zväz, boli vo výlučnej réžii premiéra Tuku. Prezident ani Snem ani dodatočne nelegalizovali tieto Tukove opatrenia. Z právneho hľadiska Slovensko vojnu Sovietskemu zväzu ani nevyprovodovalo, aj keď jeho armáda nastúpila do boja na rozkaz predsedu vlády, na čo nemal podľa ústavy právo.

Po vzniku I. Slovenskej republiky Dr. Tiso sústredil všetko svoje úsilie na to, aby pozdvihol slovenský národ. Napriek tomu, že čoskoro po vzniku samo-

statného Slovenského štátu vznikla 2. svetová vojna, v Slovenskej republike vzrástla priemyselná výroba, čo musí budiť obdiv každého nezaujatého človeka. Mimoriadne sa rozvinul najmä priemysel banský a hutný, elektrotechnický, chemický, textilný, papiernický, sklársky, obuvnícky, drevársky, potravinár-

sky, výroba stavebných hmôt, zvýšila sa výroba elektrickej energie i tabakových výrobkov, rozvíjalo sa poľnohospodárstvo a rástla celková životná úroveň obyvateľstva. Slovenský priemysel sa počas tejto konjunktúry značne zmodernizoval, veľa peňazí sa investovalo najmä do zariadení. Slovenská koruna bola v tom čase najlepšou menou v strednej Európe. Nastal tiež nebyvalý rozmach slovenskej kultúry, vedy a tiež veľký nárast stredného i vysokého školstva. Od základov bola vybudovaná Vysoká škola technická i Vysoká škola obchodná. V školskom roku 1943 - 1944 vzrástol počet študentov na trojnásobok predvojnových rokov. Úmerne s tým vzrástol aj počet profesorov a docentov. Slovenské vysoké školy mali európsku úroveň. Narástol aj počet študentov na stredných školách. Založené boli tie vysoké školy a fakulty, ktoré počas ČSR na Slovensku chýbali.

Prvá Slovenská republika na čele s Dr. J. Tisom pozdvihla úroveň slovenských občanov, vrátila im ľudskú dôstojnosť, starala sa o ich duchovné i fyzické potreby, zveľaďovala našu národnú a kresťanskú kultúru. Naš národ, ale i náš I. prezident nehlásili sa k ideológii fašizmu - tá vládla v Taliansku a Maďarsku - nehlásili sa však ani k nacionalizmu, ktorý dominoval v Nemecku, ani k bolševizmu vládnuceму na východ od nás. Naš prezident veril v jedinu ideológiu a tou bolo kresťanstvo. V porovnaní so súsednými štátmi I. Slovenská republika bola v rozbušenej mori Európy oázou blahobytu a pokoja.

Dôležitou a chľostivou otázkou je vzťah prezidenta Tisu k Židom a k tomu, čo sa s nimi dialo počas trvania I. Slovenskej republiky. Pri posudzovaní tejto otázky by bolo najlepšie vychádzať ako z dejín Slovenska a Slovákov, tak aj z dejín židovského národa aspoň v Európe.

Pre obmedzený priestor budeme sa venovať len úseku rokov 1939 - 1945, teda obdobiu trvania I. Slovenskej republiky. Z historických materiálov vyplýva, že počas dlhých stáročí nenachádzame zo strany Slovienov/Slovákov žiadne spoločenské násilnosti proti Židom a na území dnešného Slovenska neboli ani žiadne

v ý z n a m n e j š i e protizidovské prejavy obyvateľstva. Dôraz kladiem na slovo obyvateľstva, lebo určité diskriminácie, dokonca aj vyhánanie Židov sa síce vyskytli, ale tie boli vždy v réžii úradov, a nie obyvateľstva. Situáciu v tomto smere na území dnešného Slovenska výstižne opisuje židovský historik Róbert Büchler slovami: „Treba ešte raz opakovať, že antisemitizmus nebol vôbec zakorený v slovenskom národe a jedna z najvýznamnejších osobností novších slovenských dejín, prelát Andrej Hlinka, vždy zdôrazňoval, že antisemitská idea je slovenskému národu cudzia, a súčasne ju aj odsudzoval.“ (Kurze Übersicht der jüdischen Geschichte in dem Gebiet der Slowakei, München, 1982). J. Tiso počas štúdií na gymnázii v Žiline i v Nitre mal v jednotlivých triedach 20 - 30% i viac spolužiakov Židov a nikde nie je zachytená ani najmenšia správa o tom, že by sa k nim správal inak ako k ostatným spolužiakom. Keď po vzniku ČSR Dr. J. Tiso vstúpil do politiky, ani potom nenachádzame ani najmenší dôkaz o jeho nevraživom postoji voči Židom. Naopak, v archívoch je dosť dôkazov, že Tiso a Hlinkova slovenská ľudová strana, ktorej bol podpredsedom, vedeli politicky spolupracovať aj so Židmi. Nepriamym dôkazom, že pre kňaza a politika Dr. Tisu neexistoval problém antisemitizmu, je zborník Jozef Tiso: Prejavy a články zv. I. (1913 - 1938), ktorý vydal Historický ústav Slov. Akadémie vied v Bratislave. Na takmer 600 stránkach tohto diela sa nenachádza ani jeden prejav, ktorého témou by bola otázka Židov na Slovensku a dokonca aj výraz Žid alebo Židia, Tiso použil iba pri použití citátov, najmä zo Starého zákona a pri štatistických údajoch.

Žiaľ, k určitej zmene došlo na prelome októbra - novembra 1938, teda v čase pred a po viedenskej arbitráži. Židia v niektorých mestách Slovenska, napr. Bratislava, Košice, Nitra a ďalšie robili kroky, aby tieto mestá i s okolím boli pripojené k Maďarsku. Tieto udalosti na základe pozorovaní v Bratislave opisuje stručne, zato výstižne vtedajší diplomat USA v Prahe George F. Kennan takto: „Asi 15 000 bratislavských Židov v presvedčení, že Bratislava prípadne Maďarsku, predložila na Maďarskom konzuláte v Bratislave petíciu, aby Bratislava bola začlenená do Maďarska. O tomto ich kroku sa hneď dozvedeli Slováci, ktorí to považovali za mimoriadne nevraživý dôkaz toho, čo vždy tvrdili o neľoljnosti Židov voči Slovensku. Výsled-

kom bolo vyhánanie Židov.“ (G. F. Kennan: From Prague After Munich; Diplomatic Papers 1938 - 1940. Princeton, 1968). Ako vidieť, bol to promaďarský postoj Židov k viedenskej arbitráži, ktorý vyvolal prvé verejné protizidovské manifestácie v Bratislave a niektorých ďalších mestách na Slovensku. Odráž týchto udalostí rozvíril židovskú otázku aj v slovenskej tlači. Preto ani Tiso vo svojom vládnom vyhlásení vládného programu sa nemohol vyhnúť tomu, aby nezohľadnil aj židovskú otázku. Už na prvom pracovnom zasadnutí Snemu 21. februára 1939 zdôraznil, že „nechceme byť a nebudeme otrokmi žiadnej ideológie, ktorá by bola cudzia nášmu kresťanskému slovenskému charakteru.“ Konkrétne k problému židovskej otázky sa vyjadril: „Je to otázka už viac - menej medzinárodného charakteru, nakoľko sa ňou zapodieva už každý národ. Nevyhýba sa riešeniu židovskej otázky ani národ slovenský.“ Krátko predtým (10. februára 1939) je Tiso pred novinármi vyhlásil: „Zákony a nariadenia, ktoré sa týkajú Židov na Slovensku a ktoré majú riešiť židovskú otázku, musia ju riešiť spravodlivo, sociálne a ľudsky.“ Mnohí Židia túto situáciu včas pochopili a usilovali sa ju riešiť. Časť (asi 8 000) hľadala, ako opustiť Slovensko a Európu, iní zase sa dávali vo veľkom počte pokrstiť.

Po vyhlásení samostatného Slovenského štátu, ktorý sa musel dať pod ochranu Nemeckej ríše, nutnosť zohľadňovať nemecké požiadavky zosilnela. Napriek tomu predseda vlády J. Tiso v svojom prvom rozhlasovom prejave k národu (15. marec 1939) zdôraznil: „Hocijaké samozvané zásahy do riešenia židovskej veci sú neprípustné a vláda najprísnejšie zakročí.“ Tisova situácia sa zmenila, keď predsedom vlády sa stal prof. Tuka a od 30. júla 1940 aj ministrom zahraničných vecí. Ani nie mesiac po Salzburgu sa Tukovi podarilo presadiť tzv. „Zmocňovací zákon“ (Ústavný zákon č. 210 z 3. septembra 1940), ktorý splnomocňoval vládu Slovenskej republiky, aby nariadeniami s mocou zákona, ktoré podpísal iba predseda vlády a príslušný minister: „urobila všetky opatrenia, ktoré sú potrebné a/ aby sa vylúčili Židia zo slovenského hospodárskeho a sociálneho života; b/ aby majetok Židov prešiel do vlastníctva kresťanov.“ Zdôrazňujem, že formálnu zodpovednosť za všetky protizidovské opatrenia tento ústavný zákon preniesol na predsedu vlády, ktorého nariadenia podpísané aj ministrom vnútra dostali silu zákona aj bez akéhokoľvek prejavu súhlasu zo strany Snemu, alebo prezidenta republiky.

S ohľadom na obmedzenosť priestoru nebudeme opisovať udalosti, ktoré sa so Židmi odohrávali na Slovensku v rokoch 1939 - 1945. V tomto smere odkazujem na sériu článkov o tejto problematike v dvojtyždenníku Kultúra číslo 4, 5, 6, ročník 2007, a najmä na obsiahle dielo prof. M. S. Ďuricu: Jozef Tiso 1887 - 1947; Životopisný profil; Lúč, Bratislava, 2006.

V každom prípade chceme zdôrazniť, že aj porovnávací výskum postojov a činov hláv malých štátov tejto doby ukazujú, že Tisove postoje a činy boli pre židovstvo najpríaznivejšie. Ani jedna hlava štátu v Nemcami kontrolovanej Európe sa neodvážila dávať Židom výnimky v takom rozsahu ako Dr. Tiso. Ani jedna hlava štátu sa neodvážila zablokovat' deportácie Židov len na základe dohodov a nepotvrdených správ, ako to urobil Tiso a slovenská vláda už v októbri 1942. Ani jedna hlava štátu tak neodbytné nežiadala nemeckú vládu, aby jej bolo umožnené overiť situáciu Židov v Nemcami zriadených táboroch. Napriek tomu ani jedna hlava štátu a ani jedna vláda nie je tak tvrdo a vytrvalo kritizovaná a odsudzovaná za činy ktorým nemohla zabrániť ako prezident Tiso a vláda Slovenskej republiky.

Viceadmirál Mikuláš Horthy z Nad'bane (1868 - 1957) ako 14 ročný nastúpil do školy pre výchovu námorných dôstojníkov Rakúsko-Uhorskej monarchie. Bol dobrým študentom a postupne absolvoval aj cisársko-kráľovskú námornú akadémiu v Rjeke.

(Pokračovanie na 11. strane)

Pán kolega Štefan Hríb!

Najprv vysvetlenie k osloveniu. Počul som, že ste elektrotechnický inžinier. Ja som absolvoval elektrotechniku na ČVUT a do roku 2001 to bolo moje remeslo. Okrem toho, ešte za komunizmu, som čosi spravil prepísané aj hovorené slovo a na to som nadviazal aj po prevrate.

Ak sa dobre pamätám, pôsobili ste začiatkom 90. rokov v SE. Boli to vzrušujúce a krásne časy. Keď sa na uliciach, či v televízii objavila slovenská zástava, v tisícoch a tisícoch rodín plakali. Nad svojimi popravenými, väznenými a nad polstoročím prenasledovania. Ale aj v nádeji, že právo Slovákov na rovnoprávne postavenie v rodine národov, ktoré stálo toľké obete, sa naplní, že povedané slovami Imricha Kružliaka, Slovensko vystúpi z „čakárne dejín“. Postavenie našej vlasti bolo treba dotiahnuť a preto som sa prihlásil k petícii za zvrchovanosť.

Ešte som vtedy zo zotrvačnosti semtam sledoval Slobodnú Európu. Šíril sa strašidelné proroctvá o hrôzach, ktoré nastanú, keď vznikne samostatné Slovensko.

V tom čase, v deň pohrebu Dr. Jána Balka, som na vlnách BBC predniesol nekrológ, v ktorom som ho označil za človeka, ktorý pomáhal prenasledovaným, za priateľa aj Čechov a Židov, za slovenského Wahlenberga (text nekrológu sa nachádza v jeho pamätiach).

Niekedy som sa pozrel na reláciu „Pod lampou“. Aspoň na začiatok.

Keď nedávno nastal vo veci rozruch, bol som zvedavý, čo sa deje. Nuž, o dôstojné správanie by bolo dobré pokúšať sa aj vtedy, keď sa zistí, že ma ostatní nepovažujú za hviezd.

Niekedy nahliadnem do vášho „Týždňa“.

Bola tam veľká oslava T. G. Masaryka, ktorý vyhlásil Pittsburskú dohodu za zdrap, a „keď bol“, nedošlo k realizácii základného ľudského práva, akým je uznanie Slovákov za národ.

V jednom čísle bola sťažnosť, že vznikom samostatnej Slovenskej republiky ste prišli o časť vlasti, najmä o Prahu. Ťažko to pochopiť v čase slobody pohybu. Pred niekoľkými rokmi odchod istého básnika do Prahy sprevádzal pokrik, že je tona protest, i keď odišiel z osobných dôvodov. Nespokojní môžu aj toto skúsiť, lebo vrátiť sa nie je problém, ako to spravil aj tento básnik.

V inom čísle ste spomenuli, že ste zanedbali pestovanie vlastenectva. Nemci hovoria: „Neskoro, ale predsa“.

Teraz by som prešiel k vášmu predmetnému článku, na ktorý ma upozornila istá vzácna osoba.

Budem si dávať pozor, aby som neškľzol k vášmu štýlu a slovníku.

Ján Sokol – reakčný duchovný

Čosi ste o ňom povedali aj dobré - za to sa patrí poďakovať. Čosi Vám je nejasné – pokúsím sa vysvetliť.

Keď mu pripisujete to, čo ho ani nemohlo napadnúť – ponecháme tak!

V máji roku 1968 si pán biskup Ambróz Lazík povzdychol: Keby som ja tak mohol dostať Janka Sokola do Bratislavy. Časom sa mu to podarilo, ale po roku ho komunisti vyhnaní.

Už v polovici 80. rokov, keď biskup Július Gábriš vážne chorľavel, dekan zo Serede pripadal do úvahy ako budúci biskup. Vtedajší štátny aparát však mal aspoň dvoch kandidátov, ktorých by na tomto mieste radšej videl ako Jána Sokola.

Zlom nastal po smrti biskupa Júliusa Gábriša, keď Zbor konzultorov, ktorý nebol – po dobrých radách -menoval, zvolil na čelo arcidiecézy Jána Sokola. Jemu poslal pápež Ján Pavol II. kondolenciu. Zo strany aparátu a istejšťásti duchovenstva sa tento fakt bral s nevôľou. Pragmatickejší činitelia však vzali na vedomie skutočnosť a pristúpili, na kompromis“. Dôvodom bola aj snaha naplniť pápežské dokumenty o cirkevnej provincii a tým potvrdenie štátnych hraníc.

Symbol metropolitu – pálium odovzdal Ján Pavol II. Msgr. Sokolovi v hlavnom meste Slovenska 22. apríla 1992, keď predtým pobozkal Slovenskú zem, ktorá ešte patrila do federácie. Obyčajne si pre pálium prichádzajú novome-

KAROL KUBÍK

Slovensko moje....

Nenávist' zabíja svojich zajatcov

novaní metropoliti do Ríma na sviatok sv. Petra a Pavla. Uvedený akt sa udial pol roka po otvorení hraníc a teda Vatikán mal dosť času menovanie z roku 1989 zrušiť – ak by bol na to dôvod!

Čo sa týka „autonehody“, neboli to iba obyčajné,„zlomyseľné reči“, ale rozširovala ich tiež ŠtB, aby Sokola zdiskreditovali. Rozhodujúce cirkevné miesta boli informované a vedeli, že to bolo naozaj nešťastie.

Inak – povedané Vašimi slovami - „takéto svinstvo voči človeku“sa kolportuje celé štvrtstoročie.

Sú tomu iba dva roky, čo som počul: „Eštebák vydiera Sokola kvôli havárii“.

Aké „vydieranie“, keď o prípade aj vrabce čvrikajú! Tak som iba poznamenal, že sú to „somariny“, ale aj kvôli tomu som mal neprijemnosť. Šiel som za vecou a zistil, že ten údajný„eštebák“ mal na starosti arcidiecéznu pokladňu a mudrákovi síce dal dosť, ale asi nie toľko, čo si nárokoval za nie celkom bezchybnú prácu.

Aby bolo možné odpovedať na Vašu otázku „, Prečo tu vtedy, na začiatku slobody, hlaholili zvony jeho diecézy práve v deň, keď sa dostala k moci Mečiarova squadra a vyhlásila zvrchovanosť?“-musíme ju najprv preložiť do zdravej reči.

Teda pýtate sa: „Prečov arcidiecéze, na čele ktorej stál Ján Sokol hlaholili zvony, keď demokraticky zvolená reprezentácia Slovenska vyhlásila, že Slováci patria do svetovej rodiny zvrchovaných národov?“

Odpoveď možno nájsť v Schillerovej Piesni o zvone. Zvon sa ozýva vtedy, keď sa niečo významne deje!

A tuje namieste pripomenúť, že biskup Ján Sokol bol prvý významný duchovný, ktorý sa objavil na tribúne v novembri 1989.

Iná je otázka, či vyhlásenie zvrchovanosti nebol akt navyše po tom, čo Husák v roku 1968 presadil federáciu, Pavol VI. v roku 1977 vyhlásil samostatnú Slovenskú cirkevnú provinciu a Ján Pavol II. pobozkal vo Vajnorochoch Slovenskú zem. Tiež netreba zabudnúť na postup Jána Čarnogurského vo veci vodného diela na Dunaji, ktoré chcelpríslušný federálny činiteľ zbúrať. V tejto dramatickej situácii via facti konal ako premiér zvrchovaného štátu.

K údajnému požehnaniu aspoň toto: Nestretol som sa s dôveryhodnou osobou, ktorá by bola svedkom obradu požehnania. Nebola to azda - v biblickom duchu -odpoveď na pozdrav: „Nepreklianjte, ale žehnajte“?

Vo veci účasti pána arcibiskupa na prezentácii životopisu Dr. Jozefa Tisu od prof. Ďuricu ste vytrhli zo súvislosti a doslovne uviedli jednu vetu. Keby ste toto spravili s niektorými otázkami redaktorky, vyzerala by ako hlupaňa. Trúfali by ste si to?

Ak by ste postupovali s úctou k pravde, uviedli by ste asi toto:

„K otázke blahorečenia prezidenta Tisu arcibiskup Sokol uviedol, že je proti konaniu procesov blahorečenia politikov. Zrejme v snahe nedotknúť sa tých, čo majú opačný názor, poznamenal, že takýto postoj zastáva napriek tomu, že si prezidentu Tisu veľmi páči, lebo v čase, keď zastával tento úrad, jeho rodine, ktorá ináč patrila k veľmi chudobným, nič nechýbalo. Okrem toho, ľudia, čo prišli zo zabratého územia, hovorili, že na území Slovenska, ktoré neobsadili Maďari, bol blahobyť. Svoj názor, nepúšťať sa do blahorečenia politikov, ktorí sú nútení robiť kompromisy, zdôvodnil aj poukazom na problémy v prípade Róberta Schumana a nakoniec ho ešte zopakoval.“

Možno azda od biskupa čakať, že sa stotožní s justičnou vraždou kňaza Jozefa Tisu, keď sa od toho dišancuje i jeden z aktérov generál Rašľa?

Asi pred rokom, ešte pred spomínaným editorálom, vaša „squadra“ (tento výraz nie je v slovníku cudzích slov, ale zo súvislosti, v ktorej ste ho uviedli, mô-

že znamenať: druhovia, spoločníci, podobne zmýšľajúci atď.) škandalizovala Jána Sokola pre údajne odmietnutie demonštrácie 25. marca 1988. V skutočnosti nič takého nespravil. Iba sa zúčastnil stretnutia s predsedom vlády, kde sa nepodpisovala ani prezenčná listina, nie-to nejaké vyhlásenie. Pragmatická časť vedenia chcelazlepšenie vzťahov s Vatikánom, a preto v snahe utvoriť „náladu“ pre takýto postup dali do novín tomu zodpovedajúce vyhlásenie.

Najnovšie zasa ktosi robí zo Sokola udavača. Mal vraj informovať ŠtB, že sa stretol s emigrantom P. Bubákom. V životopise arcibiskupa Ambróza Lazíka sa uvádza, akú obrovskú sieť nasadil režim na sledovanie biskupov. Arcibiskup Dominik Hrušovský informoval cez Vatikánsky rozhlas o špicľovaní v prostredí SÚSCM v Ríme. A teraz- podľa kohosi - celá tá obľudná mašinéria mala byť odkázaná dozvedieť sa také „tajomstvo“, že sa pán biskup v Ríme s niekým stretol, práve od neho! (Mimochodom, ešte vo Federálnom zhromaždení niektorí vyhadzovali na oči slovenským poslancom spoluprácu Jána Sokola s ŠtB. Vtedy vychádzali z plátku, ktorý rozširoval akýsi dobrodruh, ale dnes sa to, žiaľ, robí za štátne peniaze.)

Zabúda sa, že vyhnúť sa stretnutiu s ŠtB nebolo jednoduché, niekedy nemožné. Isteže, boli aj také „stretnutia“, kedy eštebák ťahal za kratší koniec. Napríklad istý súčasný popredný akademický hodnostár ho vyhodil z farského dvora. Či si biskup Sokol mohol dovoliť taký postup, keď bol objektom aj subjektom rokovania s Vatikánom, keď sa vie, aké krehké boli výsledky rokovaní? Vidíme to aj dnes, ako opatrne sa postupuje pri rokovaníach s komunistickými krajinami. Napokon aj Apoštoli sa v ťažkej situácii schovali „zo strachu pred Židmi.“

Už ako mladý kňaz Ján Sokol bol veľmi komunikatívny. V 60. rokoch utvoril okolo seba v Bratislave početný kruh mladých ľudí, prevažne vysokoškôľakov. Bola to oáza pokoja a radosti. Ponachádzali sa tam viaceré dvojice. O. Sokol ich sobášil, krstil im deti a niektorých aj pochovával. Nemožno zabudnúť, že na tento ostrovček bolo treba chodiť cez kloaku vtedajšieho režimu. Čosi z nej mohlo zostať aj na topánkach. Novodobí inkvizítori nasadzujú všetky mikroskopy, aby niečo našli a k tomu je im dobrá každá špina, ktorú diabolský aparát pohodil.

Ako ukazuje nasledovná informácia, musel si Ján Sokol počiňať obratne, keď po desaťročiach sledenia, šikanovania, a ponížovania mu ŠtB vystavila takýto posudok: *Keď v novembri 1987 Gábriš zomrel, zbor konzultorov zvolil za administrátora diecézy Jána Sokola... Zmenu postoja duchovných signalizuje súhlas väčšiny kňazov Trnavskej diecézy so zvolením reakčného duchovného (podč. KK) J. Sokola za administrátora tejto diecézy, pričom k voľbe došlo bez súhlasu štátnych orgánov.“(Jan Pešek-Róbert Letz: Štruktúry moci na Slovensku 1948-1989)*

Všimli sme si, že Jan Pešek namiesto toho, aby v televízii predniesol výsledok vlastného výskumu, bol tak impertinentný, že udeľoval arcibiskupovi Sokolovi lekcie z morálky. Práve on, ktorý patrila k ideologickej nomenklatúre komunistického režimu!

Pri tejto príležitosti uvediem čosi z mojich poznatkov o „práci“ ŠtB.

V roku 1985 ma predvolali na pasové oddelenie MV na Drieňovej. Vyžeralo to vierohodne, lebo krátko predtým som bol dvakrát na služobný pas vo Viedni. Zaviedli ma však do kancelárie akéhosi špecialistu, ktorý mal obraz Stalinovho paholka na dôležitejšom mieste ako prezidenta Husáka. Mal som šťastie, že z opisu, ktorý zverejnil o. Ján Ch. Korec, som poznal tortúru, ktorou začínajú „objekt“ gniaviť, a tak mi darmo sľubovali, že ak sa „dohodneme, nedopadnem ako Přemysl Coufal“.

Keď sa oznamovalo sprístupnenie dokumentov ŠtB, bol som zvedavý, pre-

čo sa ŠtB na mňa tak hnevala. Na ÚPN o tom nič nevedia!

Kedysi za komunizmu cestou na obed sa na mňa jeden kolega škerí a z ničoho-nič hovorí: „My s tými eštebakmi dobre vychádzame a oni nám za to povolia stávať kostoly.“ To bolo – prosím – v dobe, keď farárov z „väčšinových“ cirkví, ktorí „s nimi nevychádzali“ šikanovali a vydierali, ak chceli opraviť strechu na kostole! Pozeral som sa do tých ŠtB zoznamov, či tam nie je spomínaný „dobrák“. Nie je a načo by aj, keď bez problémov s nimi „vychádzal.“

V spise, ktorý na mňa založila ŠtB, sú zaevidované záznaky z pohovorov s osobami, ktoré zrejme s ŠtB „vychádzali“. Prakticky celý spis o 50 stranách - zničili. Ponechali tam však „prísne tajné“ listy, z ktorých vyplýva, že ŠtB zistila skutočnosť, ktoré mali zostať „medzi nami“. Nevieť prečo z celého zväzku nechali iba tieto listy. Náhoda alebo zlomyseľnosť? Keďže v práci ŠtB bolo lajdáctvo, aj diabolská prefikanosť, všetko je možné!

Ak by som však postupoval v štýle, ktorý sa uplatňuje pri škandalizovaní arcibiskupa Sokola, mal som hromadu peňazí a žiadne svedomie, najal by som si chrapúňov, ktorí by medializovali správu s takýmito titulkami:

Ten a Ten sú eštebackI DONÁŠAČI!

Pod titulok by sa dali fotografie jedného, povedzme, v rektorskom talári a druhého, dajme tomu, pri preberaní vysokého štátneho významenania.

Pri takejto podlosti by sa možno rátalo aj s tým, že to „praskne“, vec sa doštane pred súd, bude sa treba ospravedlniť a zaplatiť pokutu. Toto však nie je – pri kope peňazí a žiadnom charaktere – problém. Cieľ – rozliať špinu – sa dosiahol! Dementi má už mizivý účinok, lebo veľká časť populácie má zanedbané svedomie a je médiami spracovaná tak, že prijíma najmä špinavosti.

Skutočnosť je, pravda, iná, než možno vykombinovať z eštebáckeho podvrhu a síce takáto: So spomenutými„objektmi“ sme si vymieňali samizdaty a zakázanú literatúru. „Objekty“ boli odpočúvané, robili sa tajné bytové prehliadky atď. To boli spôsoby, akými sa mohla ŠtB dozvedieť o veci, ktoré mali zostať diskrétne. Okrem toho „Objekt R...“ bol veľmi zhovorčivý s jedným svojím príbuzným, ktorý „vychádzal“ s ŠtB a takto narobil trampoty aj „objektu A....“

Teda ani jeden „objekt“ nemusel vedieť, ako a čo sa ŠtB dozvedela a už vôbec neboli udavači. Práve naopak – odvrhnutí vlastnou komunistickou stranou, prenasledovaní, „nepriateľské“ osoby.

Mimochodom, toho zlozvyku ľahkého jazyka sa objekt „R.....“ nezbavil a prišiel so svojou troškou aj do kampane proti arcibiskupovi Sokolovi a katolíckej cirkvi.

Tento marxistický filozof a bývalý vysoký činiteľ KSS svojho času vyznal, že keď mu bolo najhoršie, skladali sa mu „katolíci po dvadsiatich korunách“.

Nech by sme Jánovi Sokolovi pripísali akékoľvek nedostatky, jedno je isté: Celý život hlásal a uskutočňoval kresťanské poslanstvo solidarity – lásky k blížnemu.

Iný eštebácky podvrh ukazuje príbeh dvoch odvratných osobností, ktoré - v snahe odvrátiť vyčerpávajúce praktiky ŠtB -sa dohodli „zapratávať ŠtB mozgy“ dohovorenými „informáciami“. Navrhol som ÚPN – ešte pred rokom - pripojiť k menám takýchto „agentov“ informáciu o tom, ako to bolo. To vraj zákon neumožňuje (nie je mi známe, či sa podnikli nejaké kroky na zmenu zákona).

Doslovne diabolský kúsok vyviedol režim istému hodnostárovi na CMBF. Aparátnik predstieral, že si chce usporiadať manželstvo. Dôverčivého kňaza tak spracoval, že tento ešte v novembri 1989, keď už každý videl, že komunizmus berie čert, sa pustil do seminaristov, ktorí sa zapojili do prúdu slobody.

Avšak nie všetko zlo za komunizmus spôsobila ŠtB.

Totalita už dodychovala, keď sa straila jedna pani, žena a matka disidentov. Do západných rozhlasov letela správa, že ju uniesla ŠtB. Zakrátko však ženu objavil náhodný výletník v rekreačnej oblasti, kde požila nadmerné množstvo liekov. Lekári pani zachránili a v zastlatej posteli sa našiel list na rozlúčku... Smutná udalosť, ale možno dodať, že nie všetky ženy a matky odporcov režimu si siahali na život!

Po rokoch milióny ľudí s pohnutím upierali zrak na Svätopeterské námestie. Istý denník vtedy priniesol karikatúru skonávajúceho pápeža. Proti takémuto zosmiešňovaniu majestátu smrti sa ohradil cirkevný činiteľ, a to taký, ktorý aj po rokoch odmietol, že by “ *hlaholili zvony jeho diecézy práve v deň, keď*....“Ani toto nepohlo šéfredaktora, známeho z príbehu, ktorý len-len, že neskončil tragédiou, aby vyslovil poľutovanie. Naopak, svoje rúhanie označil za prejav slobody.

Na eštebáku tému ešte príklad, ktorý ukazuje, že nenávist' aj zabíja – a to svojho nositeľa.

Po tragickej nehode istý významný činiteľ (X....) si spomenul na stretnutie so svojim vysokopostaveným známym (Z...), obeťou nešťastia.

Z... : „Ja ich tak nenávidím!“

X... bol tak ohromený, že sa ani nespýtal - koho? Eštebakov, komunistov, gardistov, ľudákov...? Zmohol sa iba na povzdych:

„No, ale, Z..., aký si to ty katolík?!“

Kardinál Ján Chryzostom Korec

To, čo pripisujete Jánovi Sokolovi, dobrosrdečnému vidieckemu farárovi, ktorý bol v tej polohe šťastný, ktorý mal rád ľudí a mnohí sa k nemu družili, ktorého zaskočila voľba na čelo diecézy, lebo sa na tú hodnosť necítil, možno by stálo za pokus nejako zaradiť do prijateľného rámca: k pomýlenosti, k túžbe blysknúť sa v konjunkturálnych útokoch proti katolíckej cirkvi rozpútaných práve cez sviatky Božieho narodenia, alebo k čomusi podobnému.

Teda ešte by bolo možné zostať pri predsavzatí neznižiť sa k vášmu štýlu a slovníku. Zdá sa mi však, že je to jediný spôsob, ktorý nielen ovládáte, ale mu aj rozumiete.

„Podali“ ste si tiež Jána Ch. Korca, mimochodom prvého význačného duchovného, čo sa zapojil do novembrových diskusných fór.

Už z tých zdanlivých pochvál na jeho adresu cítiť zlobu, pripravenú vychlítiť na neho. Sú tak farizejské, že sa treba spýtať, čo ženie človeka, aby takto predstieral alebo klamal sám seba! Invektívy, ako sú v slovách „*mocou používané – a omámené – postavčky*“ sú také nízke, tak presahujú akokoľvek veľkodušne postavené limity pre „obyčajnú slušnosť“, že by možno stačilo pripomenúť vám, aby ste sa s ním porovnali a pokúsili sa vidieť, pokiaľ mu siahate a uznali, že sa nemáte čo starať o jeho povest!

Je robustný vzdelanec, má za sebou ojedinelý životný príbeh, ktorému by sa ťažko našla obdoba. Zostane ikonou nielen „slovenských dejín“! A nielen moderných!

Ale predsa len čosi. Pred desaťročím vtedajší premiér mával pravidelné televízne prihovory, či debaty. (Doslovne ho tam provokoval istý mladý novinár. Keď som mu to vyčítal, povedal, že niektorí mu to radia, iní nie. Vtedy som ešte nevedel presne, kto mu „radil“.) Nebývala to pekná relácia, neprospievala ani premiérovi, ani Slovensku.

Jedného dňa však pán kardinál slušne prijal predsedu vlády... Večer, v televízii sa ukázal premiér ako iný človek, pokojný, zamyslený...

Aj vtedy otcovi Korcovi isté kruhy, skôr „skupinky“, vyčítali jeho zdvorilosť, ku ktorej ho napokon zaväzuje apoštol Pavol: „Predbiehajte sa v účtivosti“. V tom čase, pravda, si otierali oňho jazyky len po kútoch!

Kto a prečo sa tu teraz a tak zlostne hnevá na priateľské gestá pána kardinála voči dnešnému demokraticky zvolenému premiérovi, na jeho kroky v záujme pokojného občianskeho spolunažívania?

„Myšlienka Slovanská bola mi od prvej mladosti hviezdou, ona ma zahrievala, obživovala a na veky žiť bude...“ Slová, ktoré napísal Ľudovít Štúr v októbri 1846 svojmu ruskému priateľovi Michailovi Petrovičovi Pogodinovi, výstižne odrážajú všeslovanské zmýšľanie a charakter jeho práce. Činnosť Ľudovíta Štúra bola od útlej mladosti úzko spojená so slovanskou myšlienkou a s kontaktmi so slovanskými intelektuálmi. Jeho záujem o osud Slovanov sa pritom neobmedzoval iba na územie habsburskej monarchie, ale siahal aj za jej hranice. Východiskom Štúrovej koncepcie Slovanstva bola teória Jána Kollára, najmä myšlienkové posolstvo jeho diela *O literárnej vzájomnosti medzi rozličnými kmeňmi a nárečiami slovan-ského národa*. Kollár v ňom akceptoval štyri kmene jednotného slovanského národa: ruský, srbochorvátsky, československý a poľský a ich jazykom pripísal najväčší význam. V zmysle svojej teórie nabádal k intenzívnej slovanskej spolupráci, k výmene duchovných hodnôt a ku kultúrnemu a spoločenskému zbližovaniu Slovanov, ktoré malo postupne dospieť k vytvoreniu jedného národa.

Nadväzovanie spolupráce so Slovanmi

Z tohto myšlienkového základu vychádzala koncepcia Slovanstva, ktorá sa formovala na začiatku tridsiatych rokov 19. storočia na bratislavskom evanjelickom lýceu v Spoločnosti česko-slovenskej. V jej názorovom spektre sa pohyboval aj Ľudovít Štúr, ktorý sa snažil praktickým spôsobom uskutočňovať myšlienku slovanskej vzájomnosti. Angažoval sa v rozširovaní knižnice Spoločnosti, umožňujúcej hlbšie štúdium slovanských jazykov, literatúry a slovanských dejín; podporoval vzájomnú korešpondenciu so Slovanmi a s ich spolkami a organizoval osobné stretnutia so slovanskými vzdelancami.

Prirodzene, najintenzívnejšie vzťahy udržiaval Štúr a členovia Spoločnosti s Čechmi, s ktorými ich spájala nielen rečová blízkosť, ale aj najužší pocit spolupatričnosti. Štúr bol v kontakte s mnohými českými literárne činnými vzdelancami, vrátane Františka Palackého, s ktorým si písal už od svojich dvadsiatich rokov. Veľmi dobré vzťahy mal aj s knihovníkom Národného múzea v Prahe, Václavom Hankom, ktorý neskôr, na rozdiel od Palackého a mnohých iných, v období presadzovania novej slovenčiny a jej praktickej realizácie na stránkach *Slovenských národných novín* a *Orla tatranského*, zachoval tolerantný postoj a poskytoval účinnú pomoc i pri publikácii Štúrovej tvorby. Štúr si V. Hanka vážil aj preto, lebo ho – ako mnohí v tej dobe – mylne považoval za nálezu *Rukopisu kráľovského*. Štúrovi prispievali do mnohých českých časopisov, najmä do *Květo*, *Časopisu českého múzea* a *Vlastimila*. Vázby s Čechmi boli podporované výrazným vplyvom Jána Kollára, ktorého predstava budúceho usporiadania Slovanov predpokladala jazykové zjednotenie týchto dvoch národov. Aj Štúr vnímal Slovákov v úzkej spojitosti s Čechmi a Slovanov ako jeden vzájomne harmonizujúci celok. Už

Pogodin

v tomto období však cítil potrebu dôsledne sa opierať o Kollárovu požiadavku recipročného procesu integrácie, ktorá predpokladala obojstranné

MARCELA BEDNÁROVÁ

Ľudovít Štúr a Slovania

*Na brehách širých Dunaje siného
o Slovanstve sme sobě mluvívali
a ruka v ruce na kraje Tvé rodní,
na siné vody Dněpra zpomínali.*

*Uzřeš ty vody dosti skoro, bratře,
po jejích břehách zas budeš choditi;
daleko Dunaj od Dněpra siného,
než o Slovanstvě vždy budem mysliti.*

(Venovanie Ľudovíta Štúra
I. I. Srezněvskému na jar 1842)

kompromisy v konkrétnych otázkach jazykového a kultúrneho rozvoja.

Jednou z prvých vnútorných názorových diferenciácií medzi Jánom Kollárom a mladšou slovenskou evanjelickou generáciou bol rozpor v otázke vnímania slovanských vzťahov, ktoré na začiatku tridsiatych rokov poznačil konflikt medzi Poliakmi a Rusmi. V období, keď sa v slovanskom svete polarizovali názory na oprávnenosť či neoprávnenosť poľského povstania, sa Kollár otvorene postavil proti jej aktérom a nesúhlasil s protiruskou orientáciou Poliakov. Evanjelické lýceum v Bratislave naopak sympatizovalo s poľským hnutím. Výrazný vplyv pri udržiavaní takéhoto postoja mali aj slovenskí a českí študenti z viedenskej univerzity, najmä Alexander Boleslavín Vrchovský a František Cyril Kampeľ, ktorí sa radikálne zasadzovali o prienik poľských revolučných myšlienok na Slovensko.

Kontakty s Poliakmi boli do štyridsiatych rokov veľmi intenzívne. Vo veľkej vážnosti členov Spoločnosti česko-slovenskej bola Mickiewiczova tvorba, najmä jeho *Óda na mladosť*, ale aj jeho policajne zakázané *Knihy národa a pútnictva poľského*. Ľ. Štúr si písal a osobne sa poznal s poľským historikom V. A. Maciejowskim, z ktorého dielom *Historia prawodawstw słowiańskich* boli oboznámení aj členovia Spoločnosti. Po potlačení poľskej revolúcie a po policajnom vyšetrowaní členov tajných poľských spolkov sa Štúrova väzba na Poliakov a poľské hnutie výrazne oslabila. V štyridsiatych rokoch mu už aktívnejšiu spoluprácu s poľskými emigrantmi, ktorých viedol knieža Adam Czartorysky, nedovoľovala nadviazať nielen jeho typická opatrnosť a ostražitosť, ale aj istý posun v slovanskom myslení, a v neposled-

nom rade aj tendencia časti poľských vlastencov orientovať sa vo svojom úsilí o vymanenie z ruskej moci na spojenectvo s Nemcami a Maďarmi. Štúr, keď v roku 1843 písal ukrajinskému slavistovi Izmailovi Ivanovičovi Srezněvskému o nadchádzajúcom uhorskom sne, sa v tejto súvislosti zmienil o svojej obave z poľsko-maďarských vzťahov, ktorá sa napokon ukázala ako neopodstatnená: „Tak sa stroja Maďari žiadať vládu, aby na tom pracovala, aby staré Poľsko obnovené bolo!“ Jeho obavy pretrvávali aj o päť rokov neskôr, keď poľské noviny *Gazeta Polska* a krakovský *Czas* uverejnili Štúrov názor z jeho listu nemenovanému poľskému priateľovi ako ukážku všeobecne rozší-

dovali chorvátsku národnú činnosť, poznali a čítali ich periodiká, zaujímali sa o vznik spolkov, s ktorými potom nadväzovali bližšiu spoluprácu, v rámci ktorej prebiehala vzájomná výmena časopisov, publikácií a informácií o kultúrnych aktualitách v slovanskom svete. Časť chorvátskych študentov, študujúcich na evanjelickom lýceu v Bratislave, solidárne opustila lýceum, aby podporila nesúhlas slovenských študentov, ktorí sa na jar 1844 na protest proti Štúrovmu zákazu prednášať rozhodli dokončiť štúdiá na iných lýceách. Aj v čase, keď sa Štúr usiloval o vydávanie vlastných novín, vzišli z chorvátskej strany mnohé praktické rady a efektívna pomoc. Počas pôsobenia Tatrána (od r. 1844) sa

Štúr oboznamoval s udalosťami, týkajúcimi sa nielen jeho verejného života (písal mu o zákaze prednášať na bratislavskom evanjelickom lýceu, o revolučných a porevolučných udalostiach, oboznamoval ho so svojimi tvorivými plánmi), ale písal mu aj o udalostiach bezprostredne spojených s jeho osobným životom. Okrem Srezněvského bol Štúr v kontakte s ďalšími slavistami, pôsobiacimi v Rusku, Nikolajom Arkadievičom Rigelmanom a Fiodorom Vasilievičom Čizovom. Ruský historik Michail Petrovič Pogodin zasoboval členov Spoločnosti ruskými knihami a posielal im magazín *Moskvit'anin*, ktorý Štúr pokladal za „znamenitý slovanský časopis“.

Tradične dobré vzťahy udržiaval Štúr so Srbmi a s Lužickými Srbmi, o čom svedčí jeho úsilie pritiahnuť ich k myšlienke slovanskej vzájomnosti. Počas svojho štúdia na univerzite v Halle navštívil saské územie, obývané Lužickými Srbmi a nabádal študujúcu mládež k výraznejšej aktivite v „národnej veci“. Vo svojej obšiahlej cestopisnej čрте *Cesta do Lužíc*, uverejnenej v *Časopise českého múzea*, odkiaľ ho prevzali aj iné slovanské periodiká, Štúr ako prvý podrobne oboznámil s ich situáciou a národným hnutím aj širšiu slovanskú verejnosť. Počas pobytu v Halle a po návrate domov si písal s predstaviteľom hnutia Lužických Srbov Jánom Ernestom Smolefom, ktorému poskytol niekoľko rád aj v gramatických úpravách ich pravopisu. O národno-kultúrnych aktivitách Lužických Srbov neskôr verejne informoval aj na stránkach svojich novín, ktoré v rokoch 1845 – 1847 prinášali správy o kreovaní Matice srbskej v Budyšine a jej spolupráci s Maticou českou, ktorá dohliadla na vypracovanie jej stanov.

Podobne, aj srbskí študenti, ktorí početne navštevovali bratislavské evanjelické lýceum, boli Štúrovým vplyvom hlbšie vtiahnutí do záujmu o slovanskú problematiku. Štúr stál pri zrode myšlienky, aby si na lýceu založili vlastnú srbskú spoločnosť, ktorej činnosť potom aktívne podporoval. Podľa vzoru Spoločnosti česko-slovenskej vznikla teda Čitaonica srpska (1840), z ktorej vyšli také významné osobnosti srbských dejín ako Djuro Daničić či Svetozár Miletić. Štúrov záujem o bratislavských srbských študentov, ktorí boli dovtedy k slovanským záležitosťam ľahostajní, bolo srbskou stranou aj naliežito oce-
nené, keď ho v roku 1844
belehradská srbská spoloč-

nosť *Društvo srpske slovesnosti* zvolila za svojho korešpondujúceho člena. Táto spoločnosť, ktorá vznikla na podporu srbskej vedy, vzdelávania a jazyka, mala v tom čase päť sekcií, z ktorých si Štúr vybral historickú, ako o tom sám písal Društvu. Keď si o dva roky neskôr *Orol tatranský* všimol srbskú kultúrnu činnosť, priniesol aj krátku správu o vyjdení prvého zväzku časopisu *Glasnik*, ktorý oboznamoval so stanovami tejto belehradskej spoločnosti. Štúrove kontakty so Srbmi teda siahali aj za hranice uhorského územia. Srbské kniežatstvo, ktorého súčasťou bol aj Belehrad, sa pod vedením kniežaťa Miloša Obrenoviča vymaňilo z tureckej supremacie a svojím nezávislým postavením vzbudzovalo úctu Slovanov. Štúr prechovával

Štúr angažoval pre úzku spoluprácu tejto ustanovizne s Maticou chorvátskou. Ich spoluprácu mali podporovať aj organizované misie cestovateľov, ktorí by praktickým poznávaním hlbšie prenikli do problematiky druhého národa. Ľ. Štúr vyzval Chorvátov o vyslanie takýchto cestovateľov na Slovensko v novembri 1837 v liste Mládeži ilýrskej, ktorý pripojil k listu, adresovanému Ľjudevitovi Gajovi: „Od Vás z južného Slovanstva, nakoľko viem, nik ešte nepodnikol cestu k severným svojim bratom

okrem Slovanstvom milovaného Vášho Gaja, ktorý precestoval Česko a nik ešte z Vás nenavštívil ozornú Tatru a národné piesne milujúcich bratov Slovákov. Preto povolávame Vás, drahí bratia, aby niektorý z vlastencov podnikol cestu budúci rok k tatranským Pahorům našim“, čo že splníte, úfame sa tým viac, že aj z Vás niektorý krajan navštívi za národnosť horiacu domovinu Vašu.“ Zo štúrovcov bol v nasledujúcom roku vyslaný na takúto cestu do Chorvátska a Slavónska Pavol Olílik.

Počas svojho pôsobenia na lýceu sa Štúr spoznal aj s ruskými a ukrajinskými vzdelancami, ktorí mu priebežne sprostredkovali správy o politickej a spoločenskej situácii v Rusku. Cestou na štúdiá do Halle sa v Prahe zoznámil s významným ukrajinským slavistom Osipom Maksimovičom Boďanským a v Halle aj s Izmailom Ivanovičom Srezněvským, profesorom Charkovskej a neskôr Petrohradskej univerzity, ktorí boli adresátmi mnohých Štúrových listov. Vymieňali si spoločensko-kultúrne a politické informácie a vzájomne si pomáhali aj vo vedeckej práci poskytovaním materiálu a výmenou literatúry. S Izmailom I. Srezněvským, ktorý niekoľkokrát navštívil Bratislavu, ho spájalo úprimné priateľstvo. Vo svojich listoch ho

I. I. Srezněvský

Václav Hanka

veľké sympatie k národno-politickým aktivitám jeho syna Michala Obrenoviča. Ich priateľstvo je známe najmä z jeho neskoršieho exilového pobytu na území Slovenska v Ivanke pri Dunaji. Keď Štúr vydal svoje dielo *O národných piesňach a povestiach plemien slovanských* (1853), prejavil Michalovi Obrenovičovi úctu venovaním uvedeného diela tomuto srbskému expanovníkovi. Inému významnému Srbovi, hlave srbskej pravoslávnej cirkvi v habsburskej monarchii, patriarchovi Jozefovi Rajačičovi, s ktorým ho tiež spájali priateľské kontakty, dedikoval svoju *Náuku reči slovenskej* (1846).

Obdobie zmeny Štúrovej slovanskej koncepcie a jej vplyv na väzby so Slovanmi

Kým v tridsiatych rokoch možno sledovať vo vývine Štúrovej slovanskej koncepcie určitý druh idealistického entuziazmu bez exaktnejšieho vymedzenia budúceho plánu, počas prvej polovice štyridsiatych rokov postupne nadobúdala jeho postoj konkrétnejšie kontúry. V tomto období spojil Štúr filozofický rozlet s praktickým politickým myslením, čím vznikla jeho originálna koncepcia Slovanstva, v ktorej nielenže dokázal presne označiť silné a slabé stránky Slovanstva, ale určil aj nutný smer jeho najbližšieho vývoja. Jeho slovanská teória, ktorú v tomto období sformuloval a vo svojich dielach predstavoval až do konca života, je uceleným a vzájomne sa doplňujúcim obrazom, z ktorého možno poskladať celkovú charakteristiku

slovanského celku, od spoločensko-politickej, cez umeleckú až po jeho religióznu stránku.

Štúrovou základnou inšpiračnou myšlienkou bola v tomto smere nutnosť samostatného rozvoja každého slovanského národa, aby mohli neskôr ako vyhranené subjekty s vlastným tvorivým prínosom rovnocenne vytvoriť veľký slovanský celok. V priebehu nasledujúceho obdobia, odo dňa „vzkriesenia“ slovenčiny 14. februára 1843 a neskôr vydávania *Slovenských národných novín* (1. 8. 1845), začal verejne obhajovať svoje chápanie slovanskej – a zároveň slovenskej otázky. Prezentovanie tohto postoja bolo zložité aj z toho hľadiska, že na domácej pôde len pomaly získaval masívnejšiu podporu. Situáciu medzi slovanskými národnými komplikoval fakt, že Slovania v habsburskej monarchii vnímali Slovákov v úzkej spojitosti s Čechmi. K Štúrovmu úsiliu sa negatívne postavili niektorí južní Slovania, ktorí ho obviňovali, že ohrozuje ich koncepciu ilýrskej národnej jednoty a veľká vzdelanostná elita spomedzi Slovákov a Čechov. Česko-slovenskú jednotu, ktorú dovtedy vzájomne pestovali, považovali za narušenú.

Štúr vychádzal z faktu, že duchovný rozvoj národa je možný len na základe vlastného prirodzeného vývinu, pričom musí získať možnosti sebareprezentácie v tvorivých oblastiach spoločenského života. Prijatím slovenčiny išlo Štúrovi v prvom rade o otvorenie cesty samostatnému slovenskému vývoju, so spoliehaním sa na vlastné sily, ale zároveň so zrakom upretým na Slovanstvo a slovanské záujmy. Štúr, ktorého ako stúpenca herderovsko-hegelovského princípu dejín viedla viera vo veľkú budúcnosť Slovanov, žiadala ich dôkladnú prípravu, ktorá sa, podľa neho, mohla uskutočňovať len oddelene.

Štúr zmenu svojej koncepcie obhajoval u svojich slo-

vanských priateľov, pričom k potvrdeniu správnosti jeho názoru prispel v istom zmysle nielen zákaz ilyrizmu (1843), ktorým sa viedenská vláda bránila zoskupovaniu národov a vytváraniu nadnárodných celkov, ale v tomto období aj výraznejšia aktivizácia ďalších slovanských národov, najmä Slovincov a Bulharov. Slovinci v roku 1843 začali vydávať svoje *Kmetijske in rodokolske novice*. O tri roky neskôr priniesol Štúrov Orol tatranský správu s obdivným konštatovaním, že počet predplatiteľov týchto novín už dosiahol 1400 a predpoklad slovinských redaktorov, že ich počet bude stále stúpať, bol v správe vyjadrený poznámkou, že „láska k národu divy tvorí“. Bulhari v tomto období pracovali na forme svojho spisovného jazyka a vydávali časopis *Jek od Balkana*, o ktorom Orol tatranský pochvalne poznamenal, že „usporaduje sa v slovanskom duchu“. V správe o vzniku ďalšieho bulharského časopisu, *Bulharského Orla*, ponúkal Orol tatranský aj možnosť jeho predplatenia. Srbi písali a tvorili vo svojom jazyku, v ktorom užívali azbuku. Na druhej strane, časť Chorvátov a Slovincov sa naďalej snažila získať podporu pre ilýrsku myšlienku. Pre upevnenie tohto cieľa boli organizované cesty Ljudevita Gaja na jar 1846 po Srbsku, aby v úsilí pre ilýrske zjednocovanie, ktoré si predstavoval so srbským primátom, získal spojencov proti Maďarom. Nesúhlas Ljudevita Štúra s touto Gajovou aktivitou poznáme z listu M. P. Pogodinovi (v októbri 1846), kde v tejto súvislosti vysvetľoval dôvody svojho presvedčenia o potrebe novej slovanskej koncepcie.

Štúr vedel o odmietavom stanovisku Gaja k jeho úsiliu. Ljudevit Gaj, presvedčený zástanca ilyrizmu, uverejnil v roku 1847 v *Danici ilýrskej* článok Chorváta Adolfa Vebera Tkalcoviča, ktorý proti Štúrovej koncepcii vystúpil s odôvodnením, že dielo *Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí* (1846) zasieva rozdrobenosť a podporuje nejednotnosť medzi Slovanmi. Štúr sa ohradil a v liste, adresovanom Lj. Gajovi vysvetľoval svoje počínanie.

Ludovít Štúr

Gaja napokon na svoju stranu nezískal. Štúrove názory naopak verejne podporil Maximilian Prica, ktorý pôsobil v Chorvátsku ako tajomník bána Jelačiča, a s ktorým sa Štúr osobne zoznámil až počas Slovanského zjazdu v Prahe a neskôr s ním spolupracoval aj v redakcii *Slavenského Jugu* v Záhrebe.

Štúrove vzťahy so Slovanmi počas Slovanského zjazdu a po ňom

Po zmene politickej atmosféry na jar 1848 uprial Štúr svoju pozornosť na potrebu politickej dohody medzi Slovanmi, s cieľom využiť revolučné nálady v monarchii pre získanie ich nezávislého postavenia. S týmto zámerom sa zúčastňoval na stretnutiach a poradách Slovanov vo Viedni, z ktorých vzišla myšlienka usporiadať Slovanský zjazd. Pri jej zrode

stál aj E. Štúr, ktorý skoncipoval pozvánku na Slovanský zjazd, známu podľa jej úvodného oslovenia ako *Slovania, bratia!*

Vo Viedni vystúpil s výzvou o preklopenie česko-slovenských sporov, ktorá našla na českej strane kladnú odozvu a bola o niekoľko dní, počas pražských stretnutí Štúra s mladými českými radikálmi, aj demonštratívne vyjadrená spálením Kollárovoho pamfletu *Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*, ktorý odsudzoval štúrovskú slovenčinu. Ešte vo Viedni nadviazal Štúr aj úzku spoluprácu s chorvátskymi politikmi. Štúrove predstavy, týkajúce sa všeslovanského zjazdu sa zhodovali najmä s plánmi chorvátskeho spisovateľa a politika Ivana Kukuljeviča, s ktorým sa osobne spoznal v roku 1846 a o ktorom ešte v roku 1847 priniesol Orol tatranský nadšený článok, týkajúci sa Kukuljevičovej podpory slovenského úsilia o samostatný národný vývin. Na viedenských poradách presadzoval I. Kukuljevič projekt zjednotenia všetkých Slovanov, žijúcich aj mimo územia habsburskej monarchie. Štúr, ktorého plány smerovali k úplnému osamostatneniu Slovanov od maďarskej a nemeckej vlády a vytvoreniu zväzku rovnoprávných slovanských národov, tak našiel v Kukuljevičovi názorového spojencu.

S touto ideou vystúpil Štúr aj na Slovanskom zjazde v Prahe, kde však nezískala, vzhľadom na austro-filskú orientáciu prevažnej časti českej a chorvátskej misie, dostatočnú podporu. Austroslavistické stanovisko, opierajúce sa o návrh vytvoriť spolok rovnoprávných národov v rámci Rakúska, malo značnú podporu a bolo nakoniec všeobecne prijaté. E. Štúr, ktorý spolu s K. Libelom, J. Lubomirským, A. Bakuniom, D. Kušlanom a inými členmi Slovanského zjazdu stáli na strane opozície, tento návrh tiež napokon v záujme kompromisu schválil. Na Slovanskom zjazde sa v rámci diskusií o riešení postavenia slovanských národov v Uhorsku hovorilo aj o Rusínoch, ktorí sa síce zjazdu nezúčastnili, ale o osud ktorých sa Štúr a štú-

rovci zaujímali už v predchádzajúcich rokoch, čo možno postrehnúť aj na stránkach Slovenských národných novín. Preto na Slovanskom zjazde vzišiel dokument *Žiadosť Slovákov a Rusínov uhorských*, ktorý žiadal uznať Slovákov a Rusínov za národ s právom na vlastné snemy a národné práva. V tomto zmysle navrhoval zložitú národnú otázku v Uhorsku riešiť jeho federalizáciou. Po nečakanom ukončení Slovanského zjazdu, ktorý ešte stihol skoncipovať *Manifest k európskym národom*, odsudzujúci nadvládu a utláčanie národov, nadviazal Štúr bližšiu spoluprácu s Chorvátmi a s ich bánom Jelačičom. Bol prizvaný k spolupráci s Dragutinom Kušlanom, ktorý po Slovanskom zjazde založil v Záhrebe noviny *Slavenski Jug*, zámerom ktorých bolo nadviazať na idey Slovanského zjazdu a informovať o aktuálnych slovanských otázkach. Na ich stránkach Štúr publikoval významné články o aktuálnych dobových problémoch, vrátane neskorších správ o priebehu slovenskej dobrovoľníckej výpravy. V Záhrebe získaval aj spojenectvo a účinnú finančnú i materiálnu pomoc Chorvátov pri plánovanom ozbrojenom povstaní. Okrem Chorvátov slovanských dobrovoľníkov podporili aj Poliaci, Srbi a najmä Česi nielen materiálnym prínosom, ale aj svojou účasťou v dobrovoľníckom zbore. Aj zloženie prvej Slovenskej národnej rady, ktorá sa konštitovala vo Viedni, bolo vyjadrením vzájomnej spolupráce Čechov a Slovákov: okrem piatich Slovákov (Štúr, Hurban, Hodža ako politickí predstavitelia, B. Nosák a D. Bórik ako tajomníci) boli členmi Slovenskej národnej rady traja Česi (B. Bloudek, F. Zach a B. Janeček), ktorí pôsobili ako odborníci vo vojenských otázkach.

Po revolúcii sa Štúr stal redakčným členom chorvátskych novín *Südslawische Zeitung*, vydávaných v rokoch 1849 – 1851 v Záhrebe v nemeckom jazyku. Potom, čo stratil možnosť ďalšieho verejného účinkovania v Uhorsku, dúfal, že sa bude môcť uplatniť ako pedagóg v Belehrade. Po stroskotaní týchto nádejí sa počas svojho pobytu v Modre, ktorý mu sťažoval policajný dozor, zameriaval na tvorivú činnosť, pričom tematika jeho diel sa naďalej niesla v rýdzo slovanskom duchu. V obmedzenej miere pokračovali aj jeho pracovné kontakty so Slovanmi, najmä s Čechmi a Rusmi. Počas posledných rokov svojho života spolupracoval s Michailom Fiodorovičom Rajeckým, kňazom pri ruskom veľvyslanectve vo Viedni, ktorý pomohol doručiť rukopis jeho historicko-filozofického diela *Slovanstvo a svet budúcnosti* (napísaného na jar 1851 a pôvodne zamýšľaného na uverejnenie v *Südslawische Zeitung*) do Ruska, kde prvý raz vyšlo v predvečer Slovanského zjazdu 1867.

Štúrova slovanská činnosť a jeho slovanské aktivity boli rozsiahle. Ich základom bola jeho viera v budúci svetový prínos Slovanov a z toho vyplývajúca povinnosť dôkladne sa na túto úlohu pripraviť. Opieral sa pritom o vnútornú príbuznosť a duševnú blízkosť Slovanov a apeloval na rozvíjanie ich spoločenskej a kultúrnej úrovne. Svoje pôsobenie v slovanskom svete cítil Ljudevit Štúr po celý život ako svoje životné poslanie.

Ladislav Majerský:
Súťažný návrh na pomník Ljudevita Štúra do Modry

PRVÝ JARNÝ DÁŽĎ

*Celú noc mi dážd' skúmal žalúzie,
prstíkmi škrabkal, hmatal všetky škáry.
Azda len zvedavý bol, ako sa mi žije
po dlhej zime, ako sa mi darí.*

*Ked' ráno roztvorilo zaslzené mihalnice,
zeleným zrakom zrazu zažmurkalo na mňa:
na hrdlách tráv sa skvelo smaragdov snád' na tisíce,
z pukov sa sviežo tislí listky do svitania,*

*zelené, švitorivé ráno, žlté prežiarené,
kríky sa rozjarene v južnom vánku trasú;
dnešný deň, Pane, je dňom v Tvojom mene,
deň plný nádejí a nebeského jasu!*

DO PRÁCE

*Vo svojej láske vypočuj ma, Pane!
V ústrety kráčam Tvojej jasnej sláve
cez ráno sviežou rosou trblietavé
a Tvoj dych jemne do tváre mi vanie,*

*na bielej nôžke sa Ti zástup briezok klania
pri kraji cesty ako na baletnej scéne –
v priesvitných závojoch sú ešte málo zalistené,
no ladným tancom vitajú Ťa od svitania,*

*chvejú sa chladom a ja bážňou v tomto včasnom ráne,
no prosím – nech dnes čokoľvek sa stane,
naplň ma pokojom a daj mi požehnanie!
Vo svojej láske vypočuj ma, Pane!*

VĎAKYVZDANIE

*A všetky noci jesení i jari –
a všetky večery a všetky rána
pršali svoju šťavu bez prestania
do krehkej čaše môjho života,*

*všetky hry svetiel s tieňmi vari
farebne voňali mi do jasu i do tmy
a naplnili srdce kvetmi, plodmi
s odvarom radostí i žiaľov, čo v ňom kľokotá,*

*hľa, to je moje bohatstvo i dary,
ktoré Ti s láskou predostieram,
ukladám s bážňou k Tvojim dverám,
aj keď ich celý obsah je len Tvoja dobrota.*

OMILOSTENIE

*V deň, keď som volala, Ty začul si ma,
dodal si odvahy a sily mojej duši:
plníš ju hudbou, skončila sa zima,
od rána Tvoja neha melodicky prší,*

*navôkol všetko spieva: do brumenda dažďa
trilkuje tenor tenkých drozdích hláskov,
aj duša ťahá svoj alt z partitúry šťastia
a ako hrdlička sa zajakáva láskou,*

*spievam Ti vrúcne chvály, prešla zima
a hudba Tvojej nehy do dlaní mi prší.
V deň, keď som volala, Ty začul si ma,
dodal si odvahy a sily mojej duši.*

ZÁHRADA ZA DAŽĎOM

*Tam kdesi za rybníkmi, za lesom
záhrada čaká na mňa,
za koráľkovým sviežim závesom
šumiacim tajné piesne bez prestania,*

*tam na mňa čaká záhrada
s ovocím, krikmi, kvetmi na nich
bezpočtu mien,*

EVA FORDINÁLOVÁ

Plná žiarivého vetra

*už konce zvodov ovládam:
jablko túžob zakázaných
neodtrhnem.*

*Už nebude sa vo mne ľútosť viac
ružence modliť do podušky.
Nuž pôjdem: za krajinou riečnych hrádz
voňajú dažďom lúčne dlžky.*

VANUTIE DUCHA

*Môj Pane, keď by som Ťa opäť stretla!
Borom už znovu búri odkliata
veterná organová toccata –
jasavá, plná zeleného svetla*

*a vzletná túžba zase vracia sa mi:
svieži mach ponad stopy zím
vonia mi lanským malinčím,
nádejou, vierou, láskou, spomienkami...*

*Dušu som mala plnú žiarivého vetra
a šťastná v dychu Tvojich návratov
sa celá chcela organovou toccatou –
môj Pane, keď by som Ťa opäť stretla!*

HLADANIE

*Pán môj a Boh môj! Márne preblúdené noci:
Benátky, Janov, Salzburg, Linz =
žiariace žlté ruže na úponkoch koľajanic,
dialky sa krúčia v hlučnom kolotoči,*

*rýchliky nikde dlho nepostoja
vábené večným behom osudových hviezd,
v zamate temnôt pestro iskria klenotnice miest
a my len rútime sa ďalej v rytme nepokoja...*

*Až v mojom milovanom meste v jedno hmlisté ráno,
Keď tichou uličkou som sama pod hradbami
Len s myšlienkami tiahla v mäkkom svetle lámp,
Pane môj, Bože môj, vyňal si náhle zo mňa nepokoj –
Hlboko vnútri uviaznutý dráp,
Pocítila som Tvoju blízkosť, Tvoje všetišiacie Áno.*

PRIVIŇ MA, PANE!

*Aleja mračná nad hlavou:
na čele cítim klip, klap, klip.
To pod korunou deravou
rozpršala sa vôňa líp.*

*Kvitnúca vôňa dažďa
vo vlasoch, na tvári.
Zopár dní ešte sprchne azda
a už sa dojarí,*

*príde spar sucha do duše
a budem prázdna ako púšť.
Priviň si ma čo najtuhšie
a nedopusť to, nedopusť!*

TURÍCE

*Belasovzdušné svätodušné ráno!
V parku už na predjari opršali zlaté dažde
a predtým holé kriča každé
si zaodelo pliecka krásou nevidanou:*

*prichystali si ružové a žlté vence
a ďalšie mávajú Ti červenými rukávkami,
vo vetre briezky klaňajú sa ako dvorné dámy,
gaštany bielo rozžiarili všetky svoje sviece,*

*hrdličky hlasno ohlasujú Tvoje uvítanie,
stehličky, strnádky i drozdy sa im do ich fanfár pletú,
aj pinky vkladajú svoj PIN, PIN do koncertu,
všetci Ťa s láskou slávime, môj Pane!*

Denník Sme uverejnil rozhovor s poslancom NR SR Jozefom Rydlom. Na žiadosť čitateľov uverejňujeme text odpovedí tak, ako boli autorizované pred jeho publikovaním.

- *Prečo verejne obhajujete arcibiskupa Sokola, ktorý je v zväzkoch ŠtB vedený ako agent?*

JOZEF M. RYDLO: - Kampaň voči jeho osobe je účelová. Sokol si to nezaslúži. Vnímam to ako cielelý útok voči celej Katolíckej cirkvi.

- *Nikto nehovorí o celej cirkvi, ale o minulosti jej vysokého funkcionára [správnejšie má byť hodnostára – pozn. Rydlo]. Sokolov záznam je podľa vás v poriadku?*

JOZEF M. RYDLO: - Nie, nie je v poriadku. Pozrite sa však, arcibiskup Sokol má 72 rokov. Keď budete mať toľko rokov vy alebo ja, neviem, či budeme môcť povedať, že naša minulosť bola bezproblémová. To, či spolupracoval s ŠtB, je otázka jeho svedomia. Vžité sa však do roly obyčajného dedinského farrára, ktorým bol na začiatku kariéry aj Sokol. Keď viacerí videli, ako oficiálna cirkev vo Vatikáne kooperuje s vtedajším režimom, mám na mysli tzv. Ostpolitik, ktorej stelesnením bol arcibiskup Casaroli, nuž sa čudujete, že aj oni sa mohli dostať do situácie, že spolupracovali? Navyše, na základe známych faktov vylučujem dobrovoľnú spoluprácu arcibiskupa Sokola s ŠtB. Za agentov boli registrovaní aj ľudia, ktorí o tom nevedeli. Ak by Sokol spolupracoval s ŠtB, tak by nepomáhal tajne vysvätenému biskupovi Korcovi a vo svojej fare nestrpel skladisko zo zahraničia tajne pašovanej prohibitnej náboženskej literatúry.

- *Boli však aj kňazi, ktorí to odmietli, napríklad kardinál Korec.*

JOZEF M. RYDLO: - Ja nehovorím, že s tým súhlasím, ani to, že je to dobré. Len chcem, aby ste sa vžili do situácie jednoduchého človeka, ktorému zhora hovorili, aby držal líniu viery a zároveň dochádzalo k určitej symbióze s vtedajšou mocou: aj Vatikánu, aj Prahe šlo o kontrolu nad tzv. tajnou cirkvou a to ŠtB veľmi dobre vedela. Keď Ústav pamäti národa povie, že agenti boli vedomí spolupracovníci ŠtB, je to jeho názor. Nevídím do svedomia pána arcibiskupa, ale rešpektujem ho ako jedného z najvyšších predstaviteľov Katolíckej cirkvi na Slovensku.

- *Autorita cirkvi ako inštitúcie stojí aj nad minulosťou jej čelného predstaviteľa?*

JOZEF M. RYDLO: - Áno, autorita cirkvi stojí aj nad minulosťou jej špičkového hodnostára. O koľkých kňazoch, ktorí sú evidovaní ako spolupracovníci ŠtB, písali médiá?

- *Minimálne o tých z východného Slovenska sa písalo dosť.*

JOZEF M. RYDLO: - Neviem, či dosť, opakujem však: Keby nebol Ján Sokol arcibiskupom, nič sa ne deje.

- *Paradoxné je, že ho obhajujete napriek tomu, že vy sám ste emigrovali. Prečo ste vlastne odišli?*

JOZEF M. RYDLO: - Bolo to 27. septembra 1968, ako bezprostredná reakcia na okupáciu, bola to emigrácia z ideologického protestu. Zo Slováka v zahraničí som sa napokon stal zahraničným Slovákom. Pred rokom 1989 som žil v Taliansku, Švajčiarsku a vo Francúzsku, bol som na študijných pobytoch aj v USA i Kanade, v Nemecku, v Holandsku, vo Švédsku i v bývalej Juhoslávii. Vyštudoval som najprv literárnu kritiku a filozofiu, potom archívnictvo a knihovníctvo a napokon históriu i pedagogiku.

- *Ako ste sa dostali k SNS?*

JOZEF M. RYDLO: - Tí, čo neemigrovali len preto, aby si zarobili, obrazne povedané, na cestu okolo sveta či na „safari“ v rovníkovej Afrike, sa snažili aj o to, aby bola stále živá myšlienka politickej slobody komunizmom zotročených národov, štátnej samostatnosti Slovenska, najmä náboženskej a politickej

slobody. Nebolo nás možno veľa, no napriek tomu sme sa angažovali a tak v osemdesiatych rokoch minulého storočia zahraniční Slováci zakladali kluby kresťanskej demokracie v zahraničí.

- *Kresťanskej demokracie? Prečo potom nie ste v KDH?*

JOZEF M. RYDLO: - Pretože kresťansko-demokratické myšlienkové prúdy v zahraničí nemali dostatočný ohlas v KDH, ktoré vzniklo bezprostredne po revolúcii. „

- *Čím si to vysvetľujete?*

JOZEF M. RYDLO: - Zahraniční Slováci boli taxatívne za štátnu samostatnosť Slovenska, vždy sme uvažovali v intenciách demokratickej štátnosti. To, že KDH sa s tým po roku 1989 jednoznačne nestotožnilo, bolo pre nás veľkým prevapením, ba obrovským rozčarováním.

Autorizované odpovede poslanca Jozefa Rydlu ako ich neuverejnil denník Sme

- *Ján Čarnogurský hovoril o hviezdike aj stoličke.*

JOZEF M. RYDLO: - No dobre, ale to je, ako keby ste povedali, že si otvoríte skleník na Marse. Skrátka, idea tu bola, chýbala však koncovka.

- *KDH sa vtedy bránilo, že nechce, aby viedli samostatný štát nehodní ľudia. A čas mu dal za pravdu – stačí si spomenúť na divokú privatizáciu z obdobia Mečiarovej vlády.*

JOZEF M. RYDLO: - Skôr nevhodní ako nehodní. To, že KDH nehlasovalo za zvrchovanosť ani slovenskú ústavu, sa ma však hlboko dotklo. Racionálne aj citovo. Ako historik veľmi dobre viem, že existujú momenty v dejinách národov, ktoré sa neopakujú. Na pôde Svetového kongresu Slovákov sme boli vždy za politickú individualitu Slovenska, vyjadrenú plnou štátnosťou a demokratickým politickým systémom, nechýbali však ani hlasy, že pre Slovensko bolo v tzv. socialistickom spoločenstve lepšie mať vlastný samostatný komunistický štát ako byť súčasťou socialistického Česko-Slovenska.

- *Je možné, že keby sa vtedy KDH správalo inak, dnes ste jeho členom?*

JOZEF M. RYDLO: - Určite áno. Pozrite sa, ja som veriaci človek, vyrástol som v kresťanskom prostredí a som demokrat. Okrem toho, vždy som mal dobré kontakty s kresťanskými demokratmi v Taliansku aj inde. Začiatkom 90. rokov tu však bola s programom štátnej samostatnosti, len jedna politická strana, SNS, ktorá je v slovenskom politickom spektre dodnes jedinou národnou, kresťanskou a sociálne orientovanou politickou stranou.

- *Časom sa však situácia zmenila. KDH sa snaží profilovať ako strana vlastencov, ktorá preferuje suverénnejší postoj Slovenska vo vzťahu k EÚ. Je pravda, že uvažujete o prestupe do klubu KDH?*

JOZEF M. RYDLO: - Tak toto počujem prvýkrát.

- *Viete vylúčiť, že v tomto volebnom období k tomu nedôjde?*

JOZEF M. RYDLO: - Do parlamentu som bol zvolený na kandidátke SNS, som členom SNS, najstaršej politickej strany Slovákov, ktorej korene siahajú do roku 1871 a z ktorej vzišli prakticky všetky slovenské politické prúdy. Nevídím dôvod, prečo by som to robil. Pre mňa mravnosť v politike je alfou a omegou. Mój mandát nie je ani na predaj a nemožno ho ani kúpiť! Byť poslancom je pre mňa službou spoločnému dobru slovenských občanov, zvlášť mojich voličov.

- *S kým v KDH si najlepšie rozumiete?*

JOZEF M. RYDLO: - Asi s Pavlom Hrušovským. S tým si aj tykám.

- *Začiatkom týždňa ste poslali do redakcii mail, v ktorom sa jedenásť sloven-*

ských historikov ohradilo voči spôsobu informovania o novom šéfovi ÚPN Ivanovi Petraskom. V čom je problém?

JOZEF M. RYDLO: - Stotožňujem sa s ich názorom. Nepáčia sa mi útoky na nového predsedu UPN a čierno-biele videnie dejín. Stačí, že spomeniete Tisu [prosím v mojich odpovediach genitív vlastného mena Tiso písať zásadne po slovensky, teda výlučne s koncovkou –u, Tisu, Tomku, Rydlu, Lacku..., nie s čechizujúcou koncovkou –a !] a už je zle. Ak nevyhlásite, že Tiso bol zločinec, ste médiami automaticky vnímaný ako sympatizant fašizmu. Kde je tu historická objektivita? Voči tomu sa mladí historici ohradili predovšetkým ! Je to ako červené súkno pre býka. Slováci nepoznajú vlastné dejiny. Raz im ich vykladali z Budapešti, inokedy z Prahy, potom z Berlína, neskôr z Moskvy. Teraz, keď

sme na spoločnom európskom piesočku, by sme sa konečne mali pozerať na dejiny vlastnými očami.“

- *Je dôležitým momentom v histórii Slovenska aj vznik samostatného štátu v marci 1939?*

JOZEF M. RYDLO: - Určite áno. Myslím, že Jozef Tiso je najväčšia osobnosť slovenských dejín v 20. storočí.

- *Prečo?*

JOZEF M. RYDLO: - Keby v tých poňnutých rokoch nezobral na seba politickú zodpovednosť, čo by zostalo zo Slovenska? Zrejme by nás Hitler rozdelil medzi totalitné štáty: Hortyho Maďarsko, Beckovo Poľsko a Tretiu ríšu. Nebyť Tisu, slovenský národ dnes neexistuje – v roku 1918 nás zachránil vznik a existencia česko-slovenského štátu, v roku 1939 vznik a existencia slovenského štátu, dnes je to naše členstvo v EÚ.

- *To je len hypotéza, ku ktorej sa seriózní historici stavajú rezervovane. Je ale evidentné, že slovenský štát nevznikol z vôle národa. Nie je to problém?*

JOZEF M. RYDLO: - V pluralitnej spoločnosti sú len historici, nemôžete ich vydeľovať na „serióznych“ a „neseriózných“. Ani Česko-Slovensko v roku 1918 nevzniklo z vôle národa, lež z vôle určujúcich mocností, ktoré chceli rozbiť katolícke Rakúsko-Uhorsko. Ani ČSR v roku 1945 nebola obnovená z vôle Slovákov! Je pravda, že Tiso nikdy neuvažoval v intenciách štátnej samostatnosti. Ako väčšina ľudáckych politikov, aj on za prvej republiky presadzoval len autonómiu v rámci Česko-Slovenska. Tiso bol katolícky kňaz a ako taký jednoduchý lojálny politik.

- *Napriek tomu mu pripisujete úlohu zakladateľa samostatného štátu.*

JOZEF M. RYDLO: - Pochopiteľne. Súhlasím, že keby to záviselo len od Tisu, slovenský štát by asi nikdy nevznikol. Dôležité však je, že nikto v Slovenskom sneme nehlasoval 14. marca 1939 proti. Je to taká klasická grécka tragédia, kde sa musíte rozhodnúť: buď – alebo. Tiso ako kňaz nebol revolucionár a držal sa fundamentu existujúceho štátu, tak ako to vždy robí aj Vatikán. Situácia je tým komplikovanejšia, že sa takto musel rozhodovať aj Tiso, katolícky kňaz.

- *Veď práve.*

JOZEF M. RYDLO: - No dobre, ale koľko vzdelancov malo Slovensko na konci Rakúsko-Uhorska alebo v spoločnom štáte s Čechmi? Keď sa v roku 1939 uvažovalo, kto by mohol byť prezidentom, jednoznačne z toho vyšiel kňaz Tiso. Jednoducho nemal konkurenta, ktorý by tú funkciu primerane zastával. V osobe katolíckeho duchovného bola navyše záruka, že sa to v rysujúcej sa mocenskej konštelácii nezopuje.

- *Ako vnímate Tisovu úlohu v období slovenského štátu?*

JOZEF M. RYDLO: - Pozitívne. Ako by to na Slovensku vyzeralo, keby sa stal

prezidentom Tuka? Celá spoločnosť vedela, že keby sa vzdal Tiso úradu, bolo by to nepomerne horšie.

- *Čo môže byť horšie ako prijatie židovského kódexu a následné deportácie Židov?*

JOZEF M. RYDLO: - Samozrejme, že keby sa čo len jednému Židovi stala krivda, je to v rozpore s prirodzeným zákonom a ľudskou dôstojnosťou. Iste, aj Tiso mohol nosiť na protest žltú hviezdu, ako to urobil dánsky kráľ. Zužovať však prvú Slovenskú republiku a jej prezidenta Tisu len na zlé veci, ktoré sa tu stali, nie je fér. Slovenský štát nerovná sa krematórium! Nedávno som si opäť so záujmom pozrel hru o prezidentovi Tisovi v divadle Aréna. Herecký výkon Mariána Labudu je naozaj obdivuhodný. Z predstavenia som však nadobudol dojem, že Slovenský štát bol len inštitúciou

na likvidáciu Židov. Každý štát má dobré aj zlé momenty. Deportácie Židov sú Kainovým znamením v dejinách ľudstva, bohužiaľ sme ním poznačení aj my, Slováci.

- *Čo bolo na tom štáte pozitívne?*

JOZEF M. RYDLO: - Predovšetkým vzdelanosť. Postavili sa nové školy, vychádzali zaujímavé knihy, stavali železnice, cesty, vybudoval sa určitý sociálny systém, nezanedbateľná hospodárska stabilita, pevná mena, medzinárodný obchod. Posilnila sa Matica, cirkvi mali väčšiu slobodu. Prezident Tiso založil Slovenskú akadémiu vied a umení, dobuildovalo sa vysoké školstvo. A Slováci nadobudli obrovskú dávku národného sebedavedomia.

- *Myslíte, že tu bol blahobyť, ako tvrdí arcibiskup Sokol?*

JOZEF M. RYDLO: - Matka mi hovorievala, že sme sa mali dobre. Aj rodina pána Sokola sa zrejme mala dobre. Nedá sa to však paušalizovať, hoci v porovnaní s biedou, ktorá bola v tom čase v Poľsku alebo v Nemecku... Blahobyť je pojem relatívny... Nemci sa dokonca hnali, že keď prevážajú cez Slovensko politických väzňov alebo Židov, pracovnícky Slovenského Červeného kríža im rozdáva baličky z čokoládou a tropickým ovocím. Na druhej strane, boli tu aj ľudia biedni, ktorí museli chodiť za prácou „do Reichu“, a tí, ktorí chamtivo arizovali. Tí poslední na slovenský štát určite nezanevrel. Ideálne štáty však existujú len v príručkách teoretikov vedy o štáte.

- *Tisov sa podieľal aj na potlačení SNP, dokonca vyznamenával nemeckých vojakov. Nie je to problém?*

JOZEF M. RYDLO: - Mój otec, ktorý robil celý život na správe dôchodkov, povedal, že vďaka povstaniu máme o toľko a toľko tisíc vojnových sirot a vdov viac. Jednoducho išlo o politický i vojensky nepremyslenú akciu, ktorá síce priniesla určitý výsledok. Ako však napísal doktor Husák: povstanie bolo slávne, ale povstalcí boli prinajmenšom podozriví. Chápem, že niektorí slovenskí politici hľadali spôsob, ako sa dostať na druhú stranu barikády. Bolo to však šťastné?

- *Slovensko sa vďaka povstaniu neocitlo na strane porazených.*

JOZEF M. RYDLO: - A čo sme tým víťazstvom dosiahli? Beneš i po vojne odmietal Slovensko aj ako politickú individualitu, tobôž slovenský štát, a Slovákov aj ako samobytný národ. A v rokoch 1943 až 1948 výlučne pričinením jeho politiky prišli k totalitnej moci komunisti. Maďarsko bolo porazené a po roku 1948 sa mu všetko zlé odpustilo. Kde je Fínsko? A kde je dnes porazené Nemecko?

- *Práve Tisovi historici [azda by bolo lepšie povedať kritici] vyčítajú, že zotrval pri Hitlerovi až do konca. V máji 1945, po Hitlerovej smrti, poslal dokonca novému nemeckému kancelárovi Dö-*

nitzovi list, v ktorom ho ubezpečil o „spojeneckej vernosti slovenského štátu“. Prečo to robil?

JOZEF M. RYDLO: - Prepáčte, ale až po bitku pri Stalingrade – prostoreko povedané – držali všetci hubu a krok, aj komunisti aj benešovci. Myslím, že aj prezident Tiso už v roku 1943 vedel, že Hitler prehrá. Jeho prínos však vidím práve v tom, že napriek tomu, že vedel, že Hitler je ateista a neznaboh, a že to môže so slovenským štátom skončiť fatálne, mal v sebe toľko sily, a išiel do jamy levovej. Prezident Tiso určite vedel aj to, že víťazi sa s ním nebudú baviť v rukavičkách, ani ako s hlavou Slovenskej republiky, ani ako s katolíckym kňazom. Myslím, že jeho konanie predurčovala najmä obava z komunizmu, dnes vieme, že oprávnená. Pokiaľ ide o ten telegram Dönitzovi, historik musí byť opatrný. Pokiaľ viem, neexistuje hodnoverný prameň potvrdzujúci odoslanie takéhoto telegramu. Ak ten telegram odoslal, mohol to urobiť na potvrdenie toho, čo viac ráz zdôrazňoval, že sa totiž Slováci neviažu na Hitlerovu Tretiu ríšu, ale na nemecký národ, ktorý aj po Hitlerovi bude dôležitým faktorom v dejinách európskeho priestoru.

- *Nedávno ste boli na prezentácii knihy Milana S. Ďuricu o Jozefovi Tisovi. Jeho práce sú však dosť kontraverzné, v jednej knižke dokonca zľahčoval pobyt židov v slovenských pracovných táboroch. Je to v poriadku?*

JOZEF M. RYDLO: - Nie, nie je to v poriadku. V čom je však kontroverzný? Že píše o tom, čo iní nevedia, nemôžu alebo nechcú napísať, pretože po roku 1989 zabudli na vlastné boľševické belfmo na očiach? Keď som sa ho svojho času na to pýtal, odpovedal mi protiotázkou: To, čo sa udialo so Židmi na Slovensku je v rozpore so základnou kresťanskou morálkou i s právom – bolo však lepšie byť v nacistickom Osvienčime alebo v Novákoch? Pred profesorom Ďuricom mám však veľký rešpekt, poznám ho už 40 rokov. Dovoľte mi však podotknúť, že už ma iritujú otázky novínárov, ktoré začínajú slovami: „Nedávno ste boli na prezentácii Ďuricovej knižky...“. Bol tam niekto, kto si na spôsob ŠtB fotografoval ľudí, či ani zisťoval prezenciu, keď ktosi vždy presne vie, kto bol či nebol na akom podujatí, na ktorom ani nič nepovedal, ani nijako verejne nevystúpil? Neide o to, že by sa človek chcel nejakým skryť – keď niekam idem, robím tak z presvedčenia a môžu ma vidieť pokojne všetci, uráža ma iba eštebácky spôsob kontroly, ktorý navonok presakuje z takýchto otázok.

- *Ktorých slovenských historikov si vážite?*

JOZEF M. RYDLO: - Je ich pomerne veľa. Okrem Ďuricu a Vnuka sú to František Hrušovský, Daniel Rapant, Ladislav Hanus, Michal Lacko, Jozef Kúttnik-Šmálov, Alexander Húščava, Branislav Varsik, Peter Ratkoš, Jozef Novák, Jozef A. Mikuš, Jozef Paučo, Imrich Kružliak, Richard Marsina, Ladislav Deák, Ján Hnilica, Eva Frimmová, Želmíra Gešková, Ľubica Krišková, Kamila Fircáková i Klára Mészárosová. Z tých, čo žijú v zahraničí sú to Victor S. Mamatey, Stanislav Kirschbaum, Štefan Paráček, Mark Stolarík, Ján Hnilica, Anthony Sutherland, Yeshajahu Jelinek, Robert Büchler. Z mladších, na pleciach ktorých stojí vyvíesť slovenskú historiografiu z kráľov totalitného myslenia, sú to najmä Martin Homza, Emília Hrabovcová, Katarína Hradská, Róbert Letz, Ivan Petraský, Karol Janas, Martin Lacko, Peter Zubko či Jozef Haľko a ďalší. Rád si však prečítam aj niektoré veci nielen od Ivana Kamenca, Jána Mlynárika a Dušana Kováča i Ľubomíra Liptáka, ale aj od Viliama Plevzu. Vždy mi veľmi milo padne, keď dostanem do ruky diela aj tých zahraničných historikov, ktorí sporadicky píše aj o Slovensku, žiaľ o nich vieme málo, pretože žijú v Rusku, vo Švajčiarsku, v Nemecku, vo Francúzsku, v Izraeli, Japonsku či v Amerike a inde a delí nás od nich jazyková bariéra a neraz i predsudky.

Zhovárал sa: MAREK VAGOVÍČ

(Dokončenie z 3. strany)

O zvyšok nemá záujem a ponechá ho svojmu osudu. Maďari čakajú len na tento okamih.

Po krátkom zhrnutí prednesu Adolfa Hitlera dr. Tisom, slovenský snem, legálne zvolaný na mimoriadne zasadnutie prezidentom dr. Emilom Háchom, nemal o čom diskutovať. Mohol povedať len ÁNO alebo NIE! Nie, by bolo malo za následok rozkúskovanie Slovenska medzi Maďarsko, Nemecko a Poľsko. Vznikol tak stav akútnej núdze a jeho zhodnotením bolo jednohlasné prijatie zákona o Slovenskom štáte. Záchrana národa pred roztrhaním na tri časti je morálne a právne najvyšším mandátom na realizáciu krokov, ktoré tomu môžu zabrániť. Hrozba akútnej núdze deliberuje konajúceho od zachovania miestnych, medzinárodných pravidiel a uzancií.

Vznik prvej Slovenskej republiky bol legitímny. Legitimita pramenila z množstva pokojných i revolučných výstupov slovenského národa, ktoré nadväzovali na sebaurčovacie právo národov, proklamované Woodrovom Wilsonom, americkým prezidentom v roku 1918.

Legalita štátnej moci

Právny poriadok prvej Slovenskej republiky spočíva na teokratickom princípe zdroja moci.

Potom môžeme legalitu definovať: Štátna moc je legálnou vtedy, keď jej prechod od občanov (ľudu), ako vykonávateľov moci, ktorej pôvodom je Boh, na nadobúdateľov moci, sa uskutočňuje na základe zákonov, ústav a spôsobom ako to upravujú zákony. Ďalej, ako sa realizujú voľby, ktoré majú odobriť uskutočnené prevzatie moci.

Zákon č.1/1939 Sl.z. sa prehlásil za zákonodarný orgán Slovenského štátu. Odtiaľ pramenil prechod moci a právo kreovať jednotlivé orgány štátnej moci. Po vyhlásení Slovenského štátu bolo potrebné ihneď nastoliť štátnu moc t.j. zriadiť orgány, ktoré zabezpečia riadny chod štátu a pokojný život občanov. Prezident nebol. Ústava nebola. Zákon č.1/1939 Sl.z. v § 3 recipoval celý právny poriadok Č-SR, okrem ustanovení, ktoré boli v rozpore so záujmami samostatnosti. Recipovaný právny poriadok sa tým stal právnym poriadkom Slovenského štátu. Hneď na prvom kreačnom zasadnutí snemu, jeho predsedníctvo navrhlo za predsedu vlády dr. Jozefa Tisu, predsedu najsilnejšej strany. Dežignovaný predseda predložil návrh vlády a predsedníctvo snemu ho podľa § 2 zákona č.1/1939 Sl.z. schválilo. Tým do vydania ústavy celá vládna výkonná moc prešla na vládu.

Po prevzatí moci sa tzv. reatifikované voľby, ktoré by potvrdili, alebo zvrátili rozhodnutie snemu nekonali. Vo voľbách konaných dňa 18. 12. 1938, teda tri mesiace pred 14. marcom 1939 sa konali voľby do autonómneho snemu, v ktorých drvivá väčšina voličov - 97% - tajnou a priamou voľbou si zvolilo svojich zástupcov do parlamentu a tým im dala v duchu žilinského manifestu zo dňa 6. 10. 1938 právo upravovať aj štátnu ústrojnosť Slovenskej krajiny. Na voľbách sa zúčastnili tri politické strany: Hlinková slovenská ľudová strana - Strana slovenskej národnej jednoty (SSNJ), Deutsche Partei a Egyessult magyar párt. Strany čechoslovakistické zamerania, ktoré podpisali žilinský Manifest prišli o svoj program a zlúčili sa so Stranou slovenskej národnej jednoty (SSNJ). Aj dnes, strany, ktoré vývojom stratili svoju opodstatnosť a tým aj voličov zanikajú, alebo sa zlúčujú do iných strán. Do SSNJ prešlo zo zaniknutých strán 14 poslancov a 8 senátorov volených ešte do pražského parlamentu. Všetci títo kandidovali aj vo voľbách 18. 12. 1938 a boli zvolení. Národná strana nevstúpila do SSNJ a bola rozpustená, čo bolo na škodu veci. V revolučnom kvase sa aj také veci stávajú. Marxistické strany sa na voľbách nezúčastnili, neexistovali, lebo česko-slovenská vláda ich rozpustila, ako strany podryvajúce základy demokratického štátu.⁸ Ak dnes zlučovanie strán, ktoré stratili opodstatnosť a tým

voličstvo, je prvkom demokracie, prečo by mal byť taký istý postup v roku 1838 nedemokratický?

Konštituované orgány štátnej moci začali po 14. 3. 1939 usmerňovať život občanov na základe recipovaných zákonov Č-SR. Tam, kde by došlo k rozporu so slovenskou štátnosťou bola vláda zmocnená v § 4 zákona č.1/39 Sl.z., aby cestou nariadení vykonávala všetko, čo je v prechodnom čase potrebné na udržanie poriadku a zabezpečenia záujmov Slovenského štátu. Nové orgány nepreberali štátnu moc chaoticky, neusmernene, ale na základe recipovaných a vlastných zákonov.

Po vzniku sa Slovenský štát začal uchádzať o medzinárodné uznanie. Medzinárodné uznanie je jednostranný právny akt uznávajúceho štátu, ktorým sa tento vyslovuje, že berie na vedomie jeho existenciu (de facto) a že svoj vznik založil na medzinárodne uznávaných pravidlách a že ho uznáva za rovnocenného člena spoločenstva štátov (de iure). Uznávaním de facto a de iure sa medzinárodné postavenie štátu upevňuje, štát požíva medzinárodnoprávnú ochranu, ak o ňu požiada. Má možnosť nadviazať diplomatické styky. Slovenský štát postupne uznával štáty Európy, Ázie, Afriky a Latinskej Ameriky. Spolu ho uznalo 27 štátov, z toho de facto tri štáty (Anglicko, Belgicko a Francúzsko), de facto a de iure 24 štátov, medzi nimi veľmoci, Nemecko, Taliansko, Čína, Japonsko a iné. Na dôležosti uznania nič nemení ani fakt, že niektoré štáty po ich napadnutí Hitlerovským Nemeckom Slovenský štát „oduznali“ a uznali exilovú „vládu“ dr. Beneša i keď sa k fikcii o právnej kontinuite Č-SR chovali zdržanlivo. V medzinárodnom práve sa považuje za platná to, čo je všeobecne uznávané. Ak Benešova fikcia o právnej kontinuite Č-SR z pred 29.9.1938 bola uznaná štátni protihitlerovskej koalície, neznamená to, že ide o uznanie podľa medzinárodného pravidla. Bolo to uznanie AD HOC, nakoľko bolo výhodné pre štáty bojujúce proti Nemecu. Titulom na uznanie právnej kontinuity bol podľa Beneša: „Mnichovský diktát“ z 29.9.1938, na základe ktorého „musela“ odstúpiť Sudety Nemeckej ríši. Právne to nebola dohoda s ČSR. Bola to dohoda medzi Nemeckom, Talianskom, Anglickom a Francúzskom, ktorou doporučili Československu odstúpiť Sudetské územie Nemecu. Nebol to ani diktát, ale len doporučenie, ako má ČSR zabrániť vojne. Dohoda štyroch nebola pre ČSR záväzná, lebo ČSR nebola stránkou dohody. Československo pod medzinárodným tlakom a hrozbou vojny doporučenie akceptovalo. Bola to k a p i t u l á c i a neporazeného ale ohrozeného štátu. Kapituláciu nemožno ospravedlniť aktom „krajnej núdze“, alebo „neodolateľného donútenia“. Kapitulácia je uznanie, že protivník je silnejší alebo obratnejší a kapitulujúci sa podriaďuje silnejšiemu. Napriek tomu, že fikciu o právnej kontinuite uznali USA, Anglicko, ZSSR a Francúzsko, teda len 4 štáty sveta, považuje sa fikcia za platnú. Skutočnosť, že Slovenskú republiku uznalo 24 štátov, nepovažuje sa toto uznanie za všeobecne platné a Slovenská republika nevznikla, neexistovala. Lapsus logiky. Takýmto dedukciami krmia školy slovenskú mládež.

Ohraničenie právneho poriadku prvej Slovenskej republiky stanovil ústavný zákon č.185/1939 Sl. z. zo dňa 21. 7. 1939 - Ú S T A V A .

Ústava Slovenského štátu prijíma názov Slovenská republika.

V preambule vyjadruje charakter štátu. Deklaruje ho ako spoločenský útvar, ktorý sa riadi kresťanskými princípmi. Kresťanský svetonázor je historicky zakódovaný v občianskom živote Slovákov, akceptoval ho Manifest slovenského národa zo dňa 6.10.1938 v Žiline a ukotvila ho do právneho poriadku Slovenského štátu aj Ústava. Otázkou pôvodu štátnej moci koncipovala odlišne od poňatia liberalistickými štátmi. Podľa kresťanského svetonázoru všetka moc pochádza od Boha. Keď sa Pilát pýtal Ježiša, prečo mlčí a neodpovedá na jeho otázky, či nevie, že má moc ho oslobodiť, alebo dať ukrižovať, odpovedal: „nemal by si nado mnou žiadnej moci,

ne riešili protichodnosť svojich záujmov. Je to schéma organizácie spoločnosti podľa pápežských encyklik Rerum novarum a Quadragesimo anno.

Vymedzenie základných črt právneho poriadku v ústave SR:

- § 1 ods. 1 Slovenský štát je republikou,
- ods. 2 Hlavou štátu je prezident,
- § 2 Štátnu moc vykonávajú ústavou určené orgány,
- § 3 ods.1 Štátne občianstvo je jediné a jednotné,
- § 4 ods.1 Územie Slovenskej republiky je jednotné a nedeliteľné.

Prezident

- § 31 ods. 1 prezidenta republiky volí snem,
- § 33 ods. 1 funkčné obdobie prezidenta je 7 rokov a začína dňom zloženia prisahy,
- § 35 prezident nemôže byť členom snemu,
- § 37 ods. 1 kým niet prezidenta, alebo, ak dočasne nemôže vykonávať svoj úrad, funkciu hlavy štátu vykonáva predseda vlády,

- ods. 2: ak dôjde k demisii vlády v čase, keď niet prezidenta, rozhodne o demisii vlády a urobí opatrenia o dočasnom vedení vládnych vecí, predsedníctvo snemu,
- § 38 ods. 1a. prezident reprezentuje štát navonok, prima a poveruje diplomatických zástupcov, uzaviera medzinárodné zmluvy,
- b. vyhlasuje stav brannej pohotovosti štátu a so súhlasom snemu vypovedá vojnu a uzatvára mier,
- c. zvoláva a rozpúšťa snem a vyhlasuje zasadanie snemu za skončené,
- d. vracia snemu odsúhlasené zákony s pripomienkami,
- e. podpisuje zákony a nariadenie s mocou zákona,
- f. adresuje snemu posolstvo,
- g. vymenúva a uvoľňuje ministrov,
- h. vymenúva vysokoškolských profesorov a sudcov, ďalej štátnych úradníkov a dôstojníkov troch najvyšších hodností,
- i. je najvyšším veliteľom armády,
- § 33 ods. 1 prezident nie je zodpovedný za výkon svojej funkcie,
- § 40 k platnosti každého prezidentovho aktu sa vyžaduje spolupodpis príslušného ministra,

Snem:

- § 6 zákonodarná moc pre celé územie štátu patrí snemu, ods.1 snem má 80 poslancov,

- § 7 ods. 2 poslanci sú volení všeobecným, priamym, rovným a tajným hlasovaním. Funkčné obdobie snemu je 5 ročné,

- § 15 ods.1 poslanec, ktorý neplní svedomito svoju funkciu, môže byť pozbavený svojho mandátu,
- ods. 2 o strate mandátu rozhoduje štátna rada na návrh predsedníctva snemu,
- § 16 poslancov nemožno stíhať za hlasovanie v sneme, alebo vo výboroch. Pre výroky prednesené na sneme pri výkone mandátu, môžu byť podrobení disciplinárnej moci snemu,
- § 24 do výlučnej právomoci snemu patrí:

- a. voliť prezidenta republiky,
- b. uznať sa na ústave, ústavných zákonoch a o ich zmene,
- h. vyhlasovať súhlas s medzinárodnými zmluvami, obchodnými zmluvami alebo takými, ktoré ukladajú občanom bremená a s mierovými zmluvami,
- § 28 zákony podpisuje okrem prezidenta republiky, predseda snemu, predseda vlády a minister poverený jeho výkonom,
- § 29 vyslovuje súhlas alebo nesúhlas s nariadeniami vlády s mocou zákona.

Vláda:

- § 41 vládu a jej členov menuje prezident republiky,
- § 43 vláda môže na vykonanie určitých zákonov vydávať vládne nariadenie s mocou zákona ale len v medziach príslušného zákona.
- § 44 ods.2 takéto nariadenie s mocou zákona je platné len keď ho podpíše väčšina členov vlády a prezident republiky.
- Ods.3 snem môže do troch mesiacov vysloviť s ním nesúhlas.
- § 48 snem môže vládu, alebo jej členov volať na politickú zodpovednosť a vysloviť celej vláde alebo jej členom nedôveru.
- § 49 ods.1 Ak predseda vlády alebo jej člen úmyselne alebo z hrubej neobalosti poruší ústavný alebo iný zákon je trestne zodpovedný.
- Trestné stíhanie prislúcha štátnej rade.

Politické strany

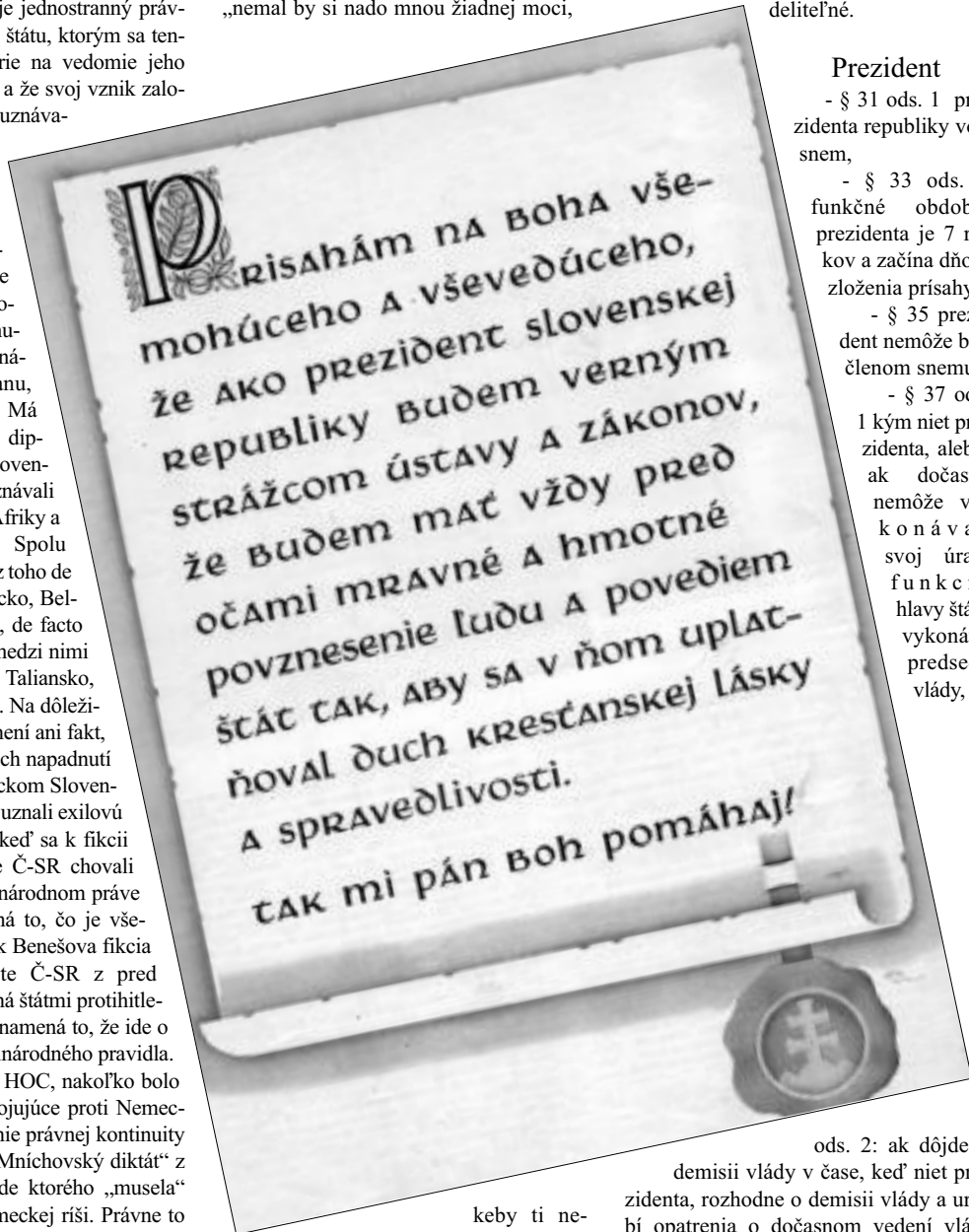
Ústava Slovenskej republiky v 58. a 59. paragrafe dáva občanom právo združovať sa do politických strán. V čase prijatia ústavy do: HSLS - SSNJ, Deutsche Partei a Egyessult magyar párt a ich prostredníctvom zúčastňovať sa na štátnej moci. Politické strany sa tým nestali nositeľmi štátnej moci. Ustanovenie §-ov 58 a 59 nezačleňuje politické strany medzi orgány štátnej moci. Politické strany nevydávali nijaké akty v mene Slovenskej republiky. Boli spoločenskou silou spôsobilou usmerňovať konanie štátnej moci. Tak je tomu aj dnes. Politické strany, je jedno či sú len dve alebo viac, presadzujú svoje programy akceptované voličmi vo voľbách, čím v maximálne možnej miere sa snažia vplyvať na konanie štátnych orgánov. Keď sa dostanú vlády, vždy presadzujú svoje politické záujmy, obrusujú ich v tzv. Koaličnej rade a zakotvujú do zákonov mnohokrát v neprospech obyvateľstva. Tak je tomu v terajšej SR, ČR, USA, Nemecku atď.

Účasť politických strán na štátnej moci pozostávala z jej usmerňovania.

Národnostné menšiny

Ústava nazýva národnostné menšiny „skupinami“. Sú rozvedené v hlave XII.

- § 91 občania sa môžu hlásiť k svojej národnosti,
- § 92 každá činnosť smerujúca k odnárodneniu je trestná,
- § 93 národnostné skupiny, ktoré sa udomácnili na území Slovenska, majú právo kultúrne a politicky sa organizovať pod vlastným vedením.
- Národnostné skupiny a ich členovia môžu so svojim materským národom nadväzovať a pestovať kultúrne styky.
- § 94 Národnostné skupiny majú právo užívať vo verejnom živote a v školách svoj jazyk.
- § 95 práva národnostných skupín platia natoľko, nakoľko také isté práva v skutočnosti požíva slovenská menšina

na na území materského štátu príslušnej národnostnej menšiny.

Občianske práva a slobody

Slovenská republika združuje a usmerňuje všetky mravné a hospodárske sily, aby tak zabezpečila sociálnu spravodlivosť, bola strážcom všeobecného dobra spoločnosti a jednotlivcov. Tento cieľ možno dosiahnuť len plnením povinností voči jej zabezpečovateľovi, a ten sa stane zárukou jeho práv. Najdôležitejšie sú:

- § 79 súkromné vlastníctvo možno obmedziť len zákonom. Vlastníctvo má sociálnu funkciu a zaväzuje majiteľa narábať s ním v záujme celku.

- § 81 Všetci občania bez rozdielu pôvodu, národnosti, náboženstva a povolania požívajú ochranu života, slobody majetku.

- § 82 Osobná sloboda a domáci pokoj sa zabezpečujú v medziach zákona. Nikto nesmie byť potrestaný pre chovanie sa, ktoré neporušilo právoplatnú trestnú normu a ktorého trestnosť nebola vopred stanovená zákonom.

- § 83 Listové tajomstvo môže byť obmedzené len zákonom.

- § 84 Zhromažďovacie, tlačové a spolčovacie právo sa zabezpečuje v medziach zákona.

- § 85 Sloboda vierovyznania, prejavu mienky, vedeckého bádania sa zabezpečuje, ak nenaráža na ustanovenie zákonov verejného poriadku a kresťanských mravov.

- § 86 Manželstvo, rodina, materstvo sú pod zvýšenou ochranou právneho poriadku.

- § 87 Práca je chránená. Vykorišťovanie sociálne slabých sa zakazuje. Výška mzdy má byť primeraná pracovnému výkonu so zreteľom na rodinné pomery.

Súdniectvo

Nie menej dôležitým orgánom štátnej moci je súdniectvo. Súdniectvo vo svojej činnosti bolo oddelené od orgánov štátnej moci a bolo nezávislé.

Základné zásady:

- § 66 Súdniectvo vo všetkých inšanciách je oddelené od správy.

- § 65 Nikto nesmie byť zbavený svojho zákonného sudcu.

- § 67 Sudcovia sú nezávislí vo svojej sudcovskej činnosti a viazaní sú len zákonom.

- § 69 Sudcovia z povolania nesmú mať platené a iné funkcie či už trvalo alebo dočasne.

- § 71 Sudcovia pri rozhodovaní majú skúmať platnosť vládnych nariadení. Pri zákonoch a nariadeniach s mocou zákona môžu skúmať len to, či boli riadne vyhlásené.

- § 74 Ochranu občanov proti rozhodnutiam správnych orgánov poskytuje správne súdniectvo.

Štát a vinný štátny orgán (zamestnanec) ručí za škodu spôsobenú nezákonným výkonom súdnej moci.

Stavovské nariadenie

Podľa § 60 ústavy sa občania zoskupujú podľa svojho povolania do stavov:

- poľnohospodárstva,
- priemyslu,
- obchodu a živnosti,
- peňažníctva a poisťovníctva,
- slobodných povolání,
- verejných zamestnancov a osvetových pracovníkov.

Každý stav sa skladá z osobitnej skupiny zamestnancov a zamestnávateľov. Podľa § 62 stavy sa starajú o hospodárske, sociálne a kultúrne záujmy svojich zložiek, najmä zvyšovania životnej úrovne, úpravu pracovných podmienok, o riešenie sporov medzi zamestnancami a zamestnávateľmi.

Podľa § 64 stavy sa organizujú na princípe samosprávy.

Stavy podľa dnešnej terminológie sú záujmové združenia občanov zoskupené podľa povolania, či zamestnania. Nejde o stavy ako ich ponímala francúzska revolúcia. Stavy podľa ústavy nie sú nositeľmi štátnej moci. Majú dbať o dodržiavanie ustanovení ústavy o sociálnej funkcii vlastníctva, zamedzenia vykorisťovania sociálne slabých, o primeranosť mzdy k pracovnému výkonu s prihliadnutím na rodinné pomery.

Stavy neboli súčasťou štátnej moci, ale tvorili moc verejnú, ktorá je nezávislá na moci štátnej.

Samospráva je najdemokratickejší spôsob výkonu vecí verejných. Ústava pozná dva druhy samosprávy: samosprávu stavovskú a samosprávnú územnú.

Ústavnosť zákonov a nariadení

Ústava prevej Slovenskej republiky poznala orgán, ktorý dbal nad dodržiavaním súladu zákonov s ústavou.

- § 97 zákony a nariadenia s mocou zákona, ktoré odporujú ústavným zákonom sú neplatné.

- § 96 O tom, či zákony a nariadenia s mocou zákona vyhovujú § 97 ods. 1 rozhoduje ústavný senát.

Funkčné obdobie

Ústavodarného snemu

- § 100 Funkčné obdobie ústavodarného snemu končí 31. 12. 1943. Ústavným zákonom v roku 1943 bolo predĺžené do roku 1946.

III. OBYVATEĽSTVO

Ďalším atribútom štátu je obyvateľstvo.

Obyvateľstvo prvej Slovenskej re-

publiky tvorili občania, ktorí sa v nej narodili, tam žili, nadobudli domovské právo a štátne občianstvo, ďalej prísťa-hovalci, ktorí po uplynutí čakacej lehoty nadobudli štátne občianstvo, repatrianti z iných krajín, ktorí sa rozhodli vrátiť do vlasti svojich predkov, cudzinci, ktorí uzavretím manželstva so slovenským štátnym občanom nadobudli štátne občianstvo, osvojením detí a tak podobne.

Orgány štátnej moci

Orgány, prostredníctvom ktorých prvá Slovenská republika vykonávala štátnu moc boli nositeľmi moci z á k o n o d a r n e j , v ý k o n n e j a s ú d n e j. Zákonodarstvo vykonával SNEM, volený vo všeobecných, priamych a tajných voľbách občanmi štátu, ktorí mali volebné právo. Orgánmi výkonnej moci boli: prezident republiky, vláda, ministerstvá, a im na roveň postavené Ústredné úrady. Súdniectvo bolo nezávislé na všetkých orgánoch štátnej moci. Jeho činnosť bola zameraná na zistenie viny a stanovenie výšky trestu. Cez súdy sa ne realizovali politické ciele štátu. Boli apolitické. Rozhodovali výlučne podľa zákonov, vládnych nariadení a nariadení s mocou zákona.

Určitým odklonom od výkonnej moci štátu boli samosprávy: územná a stavovská. Tie nekonali v mene štátu, ale v mene vlastnom. Vykonávali občanmi im zverenú moc relatívne samostatne. Boli orgánmi verejnej moci. „Verejná moc je riadiaci systém skupiny ľudí, ktorý je relatívne nezávislý od mocenských systémov iných moci a samostatne rozhoduje o právach a povinnostiach subjektov, voči ktorým vystupuje ako nadriadený orgán.“ Štátna moc je však verejnej moci nadradená. Aj dnes za verejnú moc považujeme územnú samosprávu (ob-

ce, VÚC), stavovskú samosprávu (rozmanité komory, cirkev, vysoké školy a pod.)⁹

Bola prvá Slovenská republika štátom len podľa mena, t. j. takzvaná?

Analýzou historických dokumentov, aplikáciou medzinárodného práva a medzinárodných uzancií sa preukazuje, že prvá Slovenská republika vznikla v súlade s medzinárodných právom. Mala všetky atribúty štátu t. j. obyvateľstvo, suverénnu štátnu moc, mala územie, väčšina obyvateľstva ju akceptovalo, proti nej nevystupovalo, podkládalo ju za svoju generáciami vytuženú domovinu. Pejoratívne názvy, takzvaná, len pomenovaním, nezodpovedajú skutočnosti. „Vedecké“ mienky, že právne nevznikla, právne nejestvovala a teda ani právne nemohla zaniknúť sú vysoko neodborné a svedčia o pohrdaní právom a vlastnými dejinami.

PRAMENE:

- Eva Ottová, Teória práva, II. vydanie rok 2006, Huréka, Bratislava
- Eva Ottová, Teória práva, II. vydanie rok 2006, Huréka, Bratislava
- Konštantín Čulen, Po Svätoplukovi druhá naša hlava, rok 1947
- Konštantín Čulen, Dejiny Slovákov v Amerike, II. Sv. rok 1947
- Právne dejiny Slovenska, Ladislav Vojáček II. časť, rok 2006
- Tomáš Masaryk, Světová revoluce, rok 1938, Čin, Praha
- Milan Ďurica: Dejiny Slovenska a Slovákov, rok 1995, Oressko, Košice
- Milan Ďurica: Dejiny Slovenska a Slovákov, rok 1995, Oressko, Košice
- Eva Ottová: Teória práva, II. vydanie, rok 2006, Bratislava Huréka

MICHAL ONDREJKA

(Dokončenie zo 4. strany)

Ako mladý dôstojník vojenského námorníctva oboplával kus sveta a ovládal niekoľko riečí. Najlepšie ovládal nemčinu, dobre hovoril aj po taliansky, chorvátsky, maďarsky a vraj trochu aj slovensky. Vo vojenskej kariére rýchle postupoval. V rokoch 1909 - 1914 bol jedným zo štyroch pobočníkov cisára a kráľa Františka Jozefa I. Počas 1. svetovej vojny bol spoiatku veliteľom námorného zväzu v severnej Adrii a v roku 1917 sa stal veliteľom flotily. V roku 1918 bol povýšený do hodnosti viceadmirála. Po porážke a kapitulácii Rakúsko-Uhorska v októbri 1918 M. Horthy sa v roku 1919, ešte pred pádom Maďarskej republiky rád (MRR), pridal na stranu protirevolučných síl a stal sa ministrom vojny v „segedínskej“ protirevolučnej vláde. Z titulu tejto funkcie nariadil 9. júna 1919 zriadenie Maďarskej národnej armády. V júli 1919 sa Horthy zriekol funkcie ministra vojny a bol „segedínskou“ vládou vymenovaný za vrchného veliteľa Maďarskej národnej armády.

Po páde MRR (trvala od 21. marca do 1. augusta 1919) M. Horthy vydal rozkaz „čistky“ (tisztogatás), čo v praxi znamenalo, že dôstojnícke komandá podliehajúce M. Horthymu ako vrchnému veliteľovi dostali rozkaz v mestách a dedinách na základe udaní pochytať skutočných, ale i len predpokladaných vedúcich činiteľov a aktivistov MRR, ľavicových intelektuálov, Židobolševikov a ďalších a bez akéhokoľvek súdneho pokračovania ich povešať. Dôstojnícke komandá túto činnosť s nadsením vykonávali a občania i historici týmto zlopopvestným jednotkám dali názov „mordkomandá“. Prakticky všetci maďarskí historici uznávajú, že Horthyho „biely teror“ svojou krutosťou a počtom ľudských obetí mnohonásobne prevýšil „červený teror“ z čias MRR. Počet obetí „bieleho teroru“ sa odhaduje na 5 000 a internovaných a uväznených bolo okolo 70 000 ľudí. Horthy pachateľov

týchto „čistiek“ kryl tak úspešne, že nikdy neboli potrestaní. Ako to v tých časoch v Maďarsku „chodilo“, odhaľuje vražda dvoch redaktorov z Hlasu ľudu (Népszava) Vojtecha Šomodiho (Somodi Béla) a Vojtecha Bačóa (Bacsó Béla), ktorí v Hlase ľudu odhaľovali ukrutnosti „bieleho teroru“. Dva týždne pred voľbou Horthyho za regenta boli títo dvaja novinári zavraždení členmi mordkomanda a ich zohavené telá skončili v Dunaji. Tieto vraždy sa nedali utajiť a dostali sa do povedomia maďarskej i medzinárodnej verejnosti. Verejnosť žiadala vraždy vyšetriť, ale Horthy vyšetrenia sabotoval. Pravda bola odhalená až roku 1925, keď minister vnútra v sérii článkov opísal pravdu o tejto udalosti a upozornil na fakt, že „Horthy o všetkom vedel“ (P. Lendvai). Kauza sa dostala pred súd a ten odsúdil ministra na 3 roky do väzenia a vydávanie uvedených novín bolo zakázané. Je to neuveriteľné, ale bolo to tak.

Po páde MRR Maďarsko nemalo ani fungujúci parlament ani legítimnu hlavu štátu. Víťazné dohodové mocnosti naliehali, aby sa čím skôr uskutočnili všeobecné a tajné voľby, čo sa realizovalo v januári 1920. Z týchto volieb vzišiel parlament, ktorý potom zvolil regenta a dal dôveru vláde, ktorej predstavitelia 4. júna 1920 mali podpísať mierovú zmluvu v Trianone.

Maďarský parlament, ktorý vzišiel z januárových (1920) všeobecných a tajných volieb, 1. marca 1920 zvolil za regenta (správcu) Maďarského kráľovstva Mikuláša Horthyho. Voľby Horthyho mali „nezvyčajný“ priebeh. Členovia mordkománd, ktoré podliehali Horthymu, v deň volieb vytvorili špalier k budove parlamentu. Velitelia a niektorí dôstojníci týchto mordkománd sa dostavili aj do za-

sadacej miestnosti parlamentu a dohliadali na priebeh volieb s rozopnutými puzdrami na pistole a ručnými granátmi za pásom. M. Horthy dostal z 141 odovzdaných hlasov 131.

Účastníci neúspešného Kappovho puču (Berlín, marec 1920) po krachu našli útulok v Maďarsku, vrátane generála W. von Lüttwitza. Útulok v Maďarsku hľadali a našli aj vrahovia dvoch ministrov Veimarskej (nemeckej) republiky. Minister M. Erzberger bol zavraždený v auguste 1921 a minister W. Rathenau v júni 1922.

Tri mesiace po zvolení M. Horthyho za regenta predstavitelia Maďarska v Trianone podpísali mierovú zmluvu. Maďarsko sa touto zmluvou zaviazalo zabezpečiť pre všetkých občanov, teda aj menšiny, vo všetkých oblastiach života rovnaké práva, aké má väčšinový národ. Regent Horthy celú zmluvu, ale najmä dodržiavanie práv menšín ignoroval.

Za necelý polrok po zvolení za regenta vtedajší premiér a Horthyho priateľ gróf P. Teleky 26. septembra 1920 dal v parlamente odhlasovať prvý protizidovský zákon v Európe po 1. svetovej vojne. Týmto zákonom (numerus clausus) bol obmedzený podiel židovských študentov prijímaných na vysoké školy na jednu tretinu pôvodného stavu.

V rokoch 1919 - 1920 i ďalších v Maďarsku vznikali desiatky „tajných“ spolkov extrémnej pravice. V roku 1920 takých spolkov bolo 101. Ich cieľom bol „boj proti deštručnému židovstvu a slobodomurárstvu; boj proti bolševizmu, internacionalizmu a boj za Veľké Maďarsko v hraniciach bývalého Uhorska.“ Ústrednou postavou týchto hnutí bol Horthyho priateľ, spolupracovník a v 30. rokoch premiér Maďarska Julius Gömböš (Göm-

bös Gyula). Z Maďarska chcel vybudovať baštu proti židovstvu, bolševizmu a liberalizmu.

Regentovi Horthymu systém tajných volieb nevyhovoval, a preto poveril vtedajšieho premiéra Š. Betlena, aby pripravil reštriktívnu volebnú reformu. Premiér Horthyho želanie realizoval. Podľa Betlenovej reformy volebné právo malo len 27, 3% (predtým 39,2%) ľudí a zaviedol sa systém verejného (s výnimkou Budapešti a ďalších 7 miest) namiesto tajného hlasovania. Týmto nedemokratickým systémom sa hlasovalo v Maďarsku v rokoch 1922, 1926, 1931 a 1935. Volebné komisie mohli pohodlne kontrolovať voličov, komu dávajú svoj hlas a nevhodne voliacich perzekvovali (megtorlással sujtoták). Vládna väčšina mala dlhodobo za bezpečnú pohodlnú väčšinu. Až v máji 1939 boli voľby znovu tajné.

Horthy dva a pol mesiaca po zvolení za regenta osobne prijal emisárov hlavného organizátora tzv. „Bielej internacionály“, nemeckého generála Ludendorfa. Horthy bol nadšený myšlienkou úzkej spolupráce bavorských, rakúskych a maďarských dobrovoľníckych zborov, ktorých cieľom bolo anulovať mierové zmluvy a tiež likvidovanie Československa. Československá kontrarozviedka spiknutie odhalila a získala asi 50 dokumentov, ktoré boli potom publikované v londýnskych Timesoch. Medzi dokumentami boli protokoly z maďarsko - nemeckých tajných rokovaní a koncepty korešpondencie medzi Ludendorfom a Horthym. Po zverejnení týchto tajných dokumentov „Biela internacionála“ s hanbou skrachovala.

Budapeštianske vládne kruhy sa už v rokoch 1920 - 1921 pokúšali falšovať a dať do obehu ruské, juhoslovenské a československé bankovky, ktoré mali poslú-

žiť na iredentu a rozvrátenie hospodárstva uvedených štátov. V roku 1923 v Štátnom kartografickom ústave v Budapešti bola s nemeckou pomocou zriadená doslova „štátna peňažokazecká veľkodielnä“ na falšovanie francúzskych tisícfrankoviek. Do jesene 1925 bolo vyrobených asi 35 000 falošných francúzskych tisícfrankoviek. Do ich výroby boli zapojené najvyššie postavené osobnosti maďarskej vlády na čele s premiérom Š. Betlenom, bezpečnosti na čele s veliteľom polície, armády na čele s náčelníkom generálneho štábu, diplomacie a mnoho ďalších najvýznamnejších činiteľov a osobností spoločenského života. Falšovanie francúzskych tisícfrankoviek odhalila polícia v Haagu, keď maďarský diplomatický kuriér sa pokúsil falošnú bankovku zameniť v banke. Holandská polícia v jeho batožine našla ďalších desaťtisíc falošných francúzskych tisícfrankoviek. Vyšetrenie dokázalo, že maďarská vláda chcela falošné bankovky použiť na financovanie iredentistického hnutia najmä v Československu a na hospodársky rozvrat Francúzska, ktoré podľa Budapešti nesie najväčšiu vinu za Trianon. Štátom riadená peňažokazecká dielnä na takej vysokej úrovni sa dovtedy v Európe nevyskytla. Je viac ako pozoruhodné, že v čase, keď peňažokazecká dielnä začala tlačiť falošné tisícfrankovky, do Budapešti prichádzala veľká pôžička od Spoločnosti národov, aby zabránila krachu maďarského hospodárstva.

M. Horthy v novembri 1919 v zámku Schönbrunn vzlykajúcim hlasom a so slzami v očiach sľúbil bývalému cisárovi Karolovi IV. večnú vernosť a solidaritu. Dva pokusy Karola IV. obsadiť aspoň kráľovský trón v Budapešti skončili na rozkaz regenta Horthyho zajatím ekxráľa a jeho ženy, a ich vydaním veliteľovi anglickej dunajskej flotily. Boli prevezení do vyhnanstva na ostrov Madeira, kde kráľ čoskoro aj zomrel.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41, 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalík* (Kanada), *Vladimír Kubovčík*, *Peter Kubica*. – Šéfredaktor: *Teodor Krížka*. – Grafik: *Alojz Tomášek*. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Posun významu

V procese vzniku symbolu sa vec, predmet vyčlení z pôvodného poriadku svojej existencie a priradí sa k inému poriadku. Používa a chápe sa s novým obsahom. V žiadnom prípade to nie je proces náhodný. Samorast nie je symbolom, kým ho niekto nenájde, neočistí a nezavesí na stenu napríklad ako kríž.

Symbol teda vzniká, keď autor symbolu vymkne vec z prvotného poriadku jej jestvovania a ideovo ju zapracuje do iného poriadku - dá veci iný, nový zmysel. Príklad: súhvezdia vznikli na základe Božej stvoriteľskej grandióznosti. To je ich pôvodný poriadok bytia. Astronóm z nich vytvoril pomôcky, aby sa lepšie orientoval na oblohe. Astrológ zmanipuloval tieto pomôcky a ponúka ich ako prostriedok orientovania sa v živote. Astronomické názvy súhvezdí aj astrologické zobrazenia názvov súhvezdí sú symbolmi. Zámerne neriešim chronologický vznik zverokruhu, ale ontologický pôvod symbolov súhvezdí a ich vzťahu k našej téme: Používanie názvov súhvezdí astronómom je mravne indiferentné, používaním astrologických znamení sa človek dostáva pod kľatbu (Dt 18, 10).

Vyjadrené vyššie sa týka tvorby symbolu podľa obsahu, či matérie, nie podľa formy. Takto sa môže stať symbolom akýkoľvek predmet akékoľvek podoby. Piotr Goldyn tvrdí, že v kresťanskom stredoveku všetko, čo jestvovalo, stávalo sa symbolom. Predmety, osoby, aktuálne a historické udalosti sa považovali za symboly iných predmetov, osôb a udalostí alebo za symboly pojmov a ideí. Vznikla doktrína s názvom „všeobecná symbolizácia“, opierajúca sa o učenie sv. Augustína. Z hľadiska formy podlieha tvorba symbolov zaužívanému estetickému citeniu tej-ktojej doby, tohoktorého kultúrneho prostredia.¹ Rád by som podčiarkol, že medzi znaky autor radí aj udalosti a osoby. Neskôr uvidíme, že vymedzenie pojmu symbol – znak je ešte oveľa širšie.

Teraz sa však chvíľu venujme znaku z hľadiska formy, ako je dnes najznámejší – v jeho výtvarnej verzii. Moderné znaky – logá vznikajú maximálnou štylizáciou konkrétneho tvaru. No štylizácia nie je vynálezom súčasnosti.

Štylizácia

Štylizácia je zjednodušeným - úspornejším vyjadrením konkrétneho: na záznamovanom predmete sa redukuje obsah, vyselektujú sa nepodstatné tvary a znášobuje rozsah jedincov, na ktorých sa môže znázornenie vzťahovať. Ak by sme sa vrátili k Lotmanovmu príkladu rušňa, bez znázornenia detailov vieme, že obrázok na dopravnej značke predstavuje rušeň ako taký, teda pojem rušňa, nie konkrétny typ. Analogický proces k štylizácii v logickom myslení je abstrakcia.

Abstrakciou v logike smerujeme od vyjadrenia hmotného individualizovaného bytia k zovšeobecnenej duchovnej skutočnosti, rozumovému bytiu, ktorým je koncept, pojem. Štylizáciou analogicky pracujeme odbúravaním, obrusovaním nepodstatnej členitosti formy. Týmto konkrétny motív vyústi do loga, ktoré je síce hmotné, reprezentuje však duchovný obsah – nový pojem. Obidva produkty - tak abstrakcie v logike ako i štylizácie v umeleckom prejave - sa vyznačujú maximálnou redukciou akcidentov (prípadov), koncentrujú podstatu.

Hmotný svet tvorí telesá. Telesá vymedzujú priestor, jestvujú v priestorových vzťahoch. Na povrchu telies je možné kresliť. Kresba ako taká je fyzicky vždy plochá, avšak významovo môže byť dvojrozmerná alebo trojrozmerná. V druhom prípade je kresba ilúziou (pomyseľným znázornením) objemu, priestoru. Krajnou, dokonalou štylizáciou každého objemového bytia je guľa. V plošnom

poňatí guľu reprezentuje kruh. Guľa a kruh sú formálne charakterizované svojím obvodom a ako také majú jednoznačnú a najjednoduchšiu, teda dokonalú definíciu: Je to nekonečné množstvo bodov zoradených v rovnakej vzdialenosti od jedného bodu - stredu. Z fyzikálneho hľadiska sú telesá približujúce sa k tvaru gule najkompaktnejšie, najstabilnejšie (telesá makro a mikrokozmu, z pocitového hľadiska sú najmäkšie.). Jeden z výrazov zákona zachovania hmoty je gravitácia hmoty do oblých, guľatých tvarov. Preto sú znaky guľa a kruh symbolom najjednoduchšieho a najdokonalejšieho, večného Bytia - Boha.

Každý ľudský jedinec raz bol guľou - zigotou, totiž v prvých dňoch prenatálneho obdobia, keď oplodnené vajíčko geometrickým radom expandovalo. Biológovia v tejto súvislosti hovoria o prvom ideálnom stave v živote človeka. Druhým ideálnym stavom sa počíta pobyt vyvinutého embrya v siedmom mesiaci, ktoré sa vznáša v ešte pomerne priestrannnej – guľatej maternici. Tretí ideálny stav prežíva človek v období vrcholiaceho detstva, ak je súčasťou harmonickej,

VÍT PACALAJ

milujúcej sa rodiny, kde nechýbajú láskavé objatia, družné posedenia, spoločné hry – jednoducho všestranné naplnenie svojich potrieb v kruhu rodiny. Nielen zaužívaná metafora, ale aj diela majstrov aj pozorovanie nám dosvedčujú, že vizualizácia fyzického, biologického aj sociologického ideálneho stavu človeka vyúsťuje do kruhových, guľatých kompozícií.

Štylizácia je odporovaná z prírody. Medzi organickou a anorganickou prírodou je na prvý pohľad zjavný rozdiel v tvaroch. Živá príroda sa vyznačuje obľými tvarmi. Živé hmotné stvorenia síce javia tendenciu ku geometrickej pravidelnosti, ale nikdy nie sú geometricky pravidelné. Naproti tomu minerály sa vyznačujú tvarovou hrnatosťou, hrotovitosťou v dvoch extrémnych zoskupeniach: chaotickosťou (pr. zosunutá pôda) alebo dokonalou geometrickou pravidlosťou (kryštály). Tekuté a plynné látky sú bez tvaru, ale gravitujú ku guľi (kvapky, hmloviny). Keď dlhodobo pôsobia na minerály, zaobľujú ich. Vtedy anorganické telesá tvarovo pripomínajú živú prírodu, ale táto biomorfna podoba nie je im vlastná: dostali ju zvonka. Kým organická príroda je biomorfna z vnútornej sily, z účinku animy - duše.

Človek je v interakcii s bytím najviac fascinovaný sám sebou a preto je najčastejším objektom umeleckého vyjadrenia.

Vezmime si človeka ako objekt výtvarnej štylizácie, smerujúcej k symbolu. Človek je nesmierne mnohotvárný a mnohovýznamový. Nejde nám teraz o anatomickú pohybovú štúdiu, zjednodušením ktorej by vznikli napr. symboly športov, ani o človeka v sociálnom prostredí, čo sa odráža napr. na symboloch WC – ženy, WC – muži, ale o znakové vyjadrenie jeho morálneho-duchovného obsahu. Z morálneho hľadiska sa môže človek nachádzať v dvoch krajných polohách: 1) človek - arogantný egoista, 2) človek - altruista, obetujúci sa pre dobro iného.

Ak za dokonalosť správne považujeme lásku a za dokonalú štylizáciu tendenciu ku guľi, tak prvého človeka môžeme znázorniť opačne - tvaroslovne excentricky ako seabedome roznoženého (napr. Kulichov partizan na nám. SNP v Bratislave) a rozpaženého (Leonardov kánon ľudskej postavy). Toto extrovertné, exhibicionistické znázornenie pôsobí individualis-

ticky, sterilne a zväzda k štylizácii do tvaru päťčipej hviezdy. Ak by sme však chceli znázorniť človeka koncentricky v životodarnom vzťahu (napríklad žena v ôsmom mesiaci tehotenstva, objímajúca sa rodina), približujeme sa cez obľé kompozície ku tvaru hrušky a vajíčka. Konečným zjednodušením tvaru vzniká kruh, pripomínajúci v súvislosti s východiskovou témou (morálne kvalitný človek) gloriolu alebo hostiu. Tak sme sa tvarovou štylizáciou témy človek, orientovanou smerom k súvzťažnosti v pokornej, živote slúžiacej obete, dostali ku Kristovi, ktorý, plniac Otcovu vôľu, položil svoj život za ľudí. Štylizáciou orientovanou k vyjadreniu pyšného, samobytného jedinca - Kristovho opaku vznikol hrotovitý tvar päťčipej hviezdy, symbolizujúcej agresívnu vôľu istého človeka získať nadvládu nad piatimi obývanými kontinentmi (Antikrist).

Stačí nám tento jeden príklad štylizácie? Výtvarná reč podobne ako hudobná, poetická či dramatická reč je skutočným nositeľom delikátneho obsahu. Tento môže reprezentovať večný

veľkých plies. Skôr, než sa človek stal svedkom tohto koncertu, oslavoval týmto spôsobom Svätý Duch Otca skrze Syna. V návzťaznosti na toto a iné podobné pozorovania sa človek z rôznych umelých tvarov pokúšal vyrobiť zvonkohru. Robí mu to radosť a Boh sa teší z jeho radosti. Človek Božiu reakciu viac – menej vníma, a tak niekedy zvoní, hrá priamo na oslavu Boha (kostolné zvony). Inokedy nepriamo oslavuje Boha, keď zvonkohrou robí radosť sebe a iným ľuďom. Doteraz sme v pôvodnom poriadku zvonenia. V inom kontexte sa však zvonenie stáva napr. signálom chemického poplachu, znamením smrti a či symbolom potravy v Pavlovovom výskume podmienených reflexov. V hudbe je symbolom napríklad znelka, v prípade multimediálnej kompozície ním môže byť klipový šot. No nie každé slovo, číslo, gesto, úkon, objekt, nie každá hudobná či grafická kompozícia je symbolom. Stáva sa ním, až keď je povýšená na piedestál, na miesto zvláštnej dôležitosti.

Na odľahčenie uvediem extrémny príklad z oblasti čísel:

Keďže číslo 6 je biblickým symbolom človeka, niekto by azda čítal v knihe iba každú šiestu stranu, alebo by preskočil stranu 666, keďže je biblickým symbolom Antikrista. Prirodzene šesťka v postupnom rátaní nič okrem kvantity neznamená. Symbolom sa stáva v inej než kvantitatívnej súvislosti. Keď napríklad televízia Joj vo svojom logu kreslí „o“ v tvare šestky, to už je symbol.

Na čiernej, kovanej bráne evanjelizačného domu Bethesda sú stuhy v tvare 6. Takéto uplatnenie šestky sa dá považovať za symbolické, napriek tomu, že umelec pri navrhovaní brány nemal šestku na mysli. Keď čítame symbolickú výpoveď tohto umeleckého diela, najskôr nás však zaujme centrálny umiestnený, vynímajúci sa bronzový kríž, ktorého ľavé rameno má funkciu kľučky. Duchovný odkaz brány Bethesda ako symbolu teda znie: Ľudia vchádzajú do nebeského domova cez Obetu kríža a pokánie.

Funkcia znaku

Funkciou znaku je oslovit' poznávajúce a senzitivne bytosti, pripomenúť im niečo dôležité z duchovnej, či morálnej oblasti a zafixovať to hmotným spôsobom v časopriestore. Spôsob, akým sa to deje, môže byť priamy alebo nepriamy. Priamo (transparentne) používa symboly Boh a česní ľudia. Nepriamo (pokútne) pracujú so symbolmi démoni, nimi oklamaní ľudia a autori v ich službách. Priamo predkladané symboly oslovujú rozum, vôľu a cit. Nepriamo uplatňované symboly sa vstúpujú do podvedomia, či nevedomia a stávajú sa nosným prvkom démonickej manipulácie. Teda najzávažnejšie z hľadiska zatratenia sú práve bagatelizované znaky, ktoré unikajú vedomej pozornosti bežných ľudí. O tom, ako pôsobia, sa zamyslíme neskôr. Nateraz postačí uvedomiť si, že skutočne zhubne fungujú.

Čerstvý dôkaz máme v postoji významného slovenského umelca, hudobného skladateľa a teoretika Romana Bergera, ktorý odmietol prevziať od prezidenta SR Ivana Gašparoviča cenu Ľudovíta Štúra. Berger vo vysvetľujúcom článku denníka Sme zhodnocuje stav slovenskej spoločensko-politickej reprezentácie ako „škandalózne divadlo“ a medzi iným svoj odmietavý postoj dôvodí: „Tu ne-

jde o slobodu prejavu v jeho verbálnej podobe, ale o demonštráciu symbolov a symbolického správania sa, a tie nie sú adresované rácii, ale podvedomiu a najmä tým najtemnejším pudom. Sugestívna hra symbolov je neodmysliteľnou súčasťou sociotechniky zameranej na depersonalizáciu a na vyvolávanie davovej hystérie.“²

Časový rozsah pôsobenia symbolu

Časový dosah pôsobenia symbolu závisí od autorom použitého materiálu či média symbolu a od zámeru a možnosti jeho autora. Účinnosť, platnosť symbolov je časovo obmedzená. Symbol ako hmotný kód s duchovným obsahom nemôže pretrvať dlhšie, než hmotný, časopriestorový svet. Hranicu trvania symbolov môžeme vnímať najlepšie na tých, ktorých autorom je človek. Napríklad veľmi príjemná znelka Pro Life kongresu z r. 1991 mala svoje prípravné - propagačné, aktuálne a spomienkové obdobie. Dnes si ju už ťažko vie niekto vo svojej pamäti vybaviť.

Biblické symboly sú platné dlhodobo. Napríklad postava otca z príbehu o márnotrattom synovi bude až do posledného súdu predstavovať milosrdné srdce Boha. Svetlo ako symbol všadeprítomnej lásky Trojjediného končí vo chvíli zrodenia človeka pre večnosť, kedy „už nebude treba svetla lampy ani svetla slnka, lebo im bude žiariť Pán...“ (Zjv 22, 5). Pre spasených sa teda symbol mení na realitu ponorenia sa do Božej prítomnosti tak, že Ho vnímajú „z tváre do tváre“ (1 Kor 13, 12). Pre zatratených sa stáva bezpredmetný, lebo možnosť kontaktu s Bohom definitívne zanikla. Symbolika sviatostí zanikne vtedy, keď Cirkev dosiahne svoj večný Cieľ. Sviatosť manželstva predstavuje vzájomné duševno-telesné odovzdanie sa, preto konkrétne aplikovaná zaniká vo chvíli smrti jedného z manželov. Vo všeobecnosti manželstvo zanikne vtedy, keď ľudia nebudú potrebovať hmotné telo na komunikovanie lásky a na zachovanie rodu. Číslo 666 a k nemu priliehavá démonická symbolika sú účinné dovtedy, kým Ježiš pri svojej druhej historickej návšteve Zeme nezničí svojho najväčšieho nepriateľa „dychom svojich úst“ a „jasom svojej prichodu“ (2 Sol 2, 8).

Výber materiálu, miesta, spôsobu a formy pri tvorbe symbolu je v kompetencii autora. Od týchto komponentov závisí nielen dĺžka časovej účinnosti znaku, ale aj jeho priestorový dosah.

Priestorový dosah symbolu

Priestorový dosah symbolu je priamo úmerný jeho schopnosti vojsť do pozornosti, pamäti, či predstavivosti vnímateľa. Nie náhodou je kóta okultizmu v strede Európy, ktorá mala byť základným kameňom pre pohanský chrám neďaleko kláštora kapucínov v Kremnických Baniach, vyrobená v tvare agresívneho zubu z najtrvácnejšieho granitu. Takto situovaný znak má za cieľ napomáhať uvedenie novopohanstva na starý kresťanský kontinent. Predovšetkým však sú v dosahu tejto značky okultizmu slovenskí kapucíni.

Priestorový dosah sa znásobuje dôležitosťou osobnosti a autority, ktorá sa so symbolom stotožní. Keď prijal poľský prezident Lech Walesa od tibetského dalajlámu veniec priateľstva, čiže symbol spriaznenosti s pohanstvom, za štyri roky podľa štatistik klesla religiozita v Poľsku v priemere natoľko ako v USA za tridsať rokov.

POZNÁMKY:

1. BIALOSTOCKI, J.: Symbole i obrazy 1982, s. 20 – 22.
2. denník Sme, 24. 1. 2006, rubrika Publicistika, čl. Čo by na to povedal Ľudovít Štúr?

(Pokračovanie v budúcom čísle)